

Dr Margareta Bašaragin, doktorirala 2017. u Centru za rodne studije ACIMSI UNS. Doktorska disertacija: *Interakcija roda, jezika i kulture u formiranju identiteta učenica osmog razreda osnovne škole u procesu dvojezične nastave u Vojvodini* (Novi Sad: Fondacija Bogumil Hrabak VANU, 2019). Usavršavala se (u okviru Erasmus Mundus Sigma Agile projekta školske 2015/16) u Centru za transdisciplinarne studije roda na Humboldtovom univerzitetu u Berlinu, Nemačka. Poverenica je ogranka novosadskog Udruženja „Ženske studije i istraživanja“ u Subotici od 2020. godine. Dobitnica nagrade „Andelka Milić“ (2022), priznanja „Bring the Noise“ (2023) i Saveza antifašista Vojvodine (2023).

Do sada je objavila knjige *Rod, kultura i diskurs razgovora u razredu* (2019, Fond. ak. B. Hrabaka, VANU, N. Sad), *Znamenite Jevreijke Subotice* (2020, ŽSI i Fut. pub, N. Sad), *Antifašistkinje Subotice: skojevke, partizanke i afežeovke* (2021, ŽSI i Fut. pub, N. Sad) i uredila tokom 2021. godine: *Starost i rod u vremenu i prostoru; Sonja Licht: životna priča* (ŽSI i Fut. pub, N. Sad).

Ženske studije 2023. u Subotici: oktobar - decembar 2023

priredila
Margareta Bašaragin

Udruženje „Ženske studije i istraživanja“
www.zenskestudije.org.rs

Futura publikacije
www.neusatz.rs
office@neusatz.rs

Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije

Ženske studije 2023. u Subotici: oktobar-decembar 2023.

Priredila
Margareta Bašaragin

Novi Sad, 2024.

Izdaju: Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije
Za izdavače: Svenka Savić
Naziv: Ženske studije 2023. u Subotici: oktobar-decembar 2023.
Priredila: dr Margareta Bašaragin
Recenzentkinja: prof. emerita Svenka Savić
Prelom, dizajn i naslovna stranica: Relja Dražić
Fotografije: Dokumentacija ŽSI, Dragutin Bećar
Naslovna fotografija: Dvorišna fasada Rajhlove palate u Subotici na razglednici iz 1905-1907.
(digitalna dokumentacija Savremene galerije Subotica)

Finansijska podrška Rekonstrukcije Ženski fond, Beograd.

Stavovi i mišljenja priređivačice izneti u ovoj publikaciji ne izražavaju nužno i stavove donatora

Zahvaljujem timu predavačica koje su ostvarile program: prof. dr Viktoriji Aladžić, dr Mirjani Dokmanović, mr Svetlani Janković, mr Tatjani Kiš Čegar, Tatjani Latinović, Galini Maksimović, dr Sanji Kojić Mladenov, Svetlani Mladenov, Dejanu Mrkiću, dr Zorici Mršević, dr Maji Rakočević Cvijanov, ma Neli Tonković. Iskrenu zahvalnost dužujem svim polaznicama/ima programa i Savremenoj galeriji Subotica na prostoru za održavanje predavanja, kao i medijskoj podršci tokom realizacije projekta Magločistaču, Gradu Subotica i Dragutinu Bećaru na oblikovanje video zapisa. Posebna zahvalnost prof. emer. Svenki Savić za svesrdnu pomoć tokom realizacije projekta i na korisnim sugestijama i komentarima na prethodnu verziju ovog teksta.

Velika zahvalnost Rekonstrukciji Ženski fond na donatorskoj podršci za realizaciju projekta.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад
305-055.2(497.113 Subotica)“;2023”;

ŽENSKE studije 2023. u Subotici : oktobar-decembar 2023. / priredila Margareta Bašaragin ; [fotografije Dragutin Bećar]. - Novi Sad : Ženske studije i istraživanja : Futura publikacije, 2024 (Novi Sad : Futura). - 66 str. : ilustr. ; 23 cm
Tiraž 100. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija.
ISBN 978-86-7188-224-8
a) Удружење "Женске студије истраживања"; (Суботица) - 2023
COBISS.SR-ID 134794249

SADRŽAJ

1.0. UVOD // 4

1.1. O Ženskim studijama u Udruženju „Ženske studije i istraživanja“ (ŽSI) Novi Sad / 4

1.2. Ženske studije u Subotici u prošlosti: 1997-2004. / 5

2.0. ŽENSKE STUDIJE DANAS U SUBOTICI: 2022-2023. // 10

2.1. Prvi ciklus „Ženske studije posle 25 godina“: maj-juli 2022. / 10

2.2. Drugi ciklus „Ženske studije u Subotici“: oktobar-decembar 2022. / 11

2.3. Treći ciklus „Ženske studije u Subotici: maj-juli 2023.“ / 12

2.4. Četvrti ciklus „Ženske studije u Subotici: oktobar-dcembar 2023.“ / 13

2.4.1. Pripremne aktivnosti: anketiranje polaznica / 14

2.4.2. Aktivnosti za izvođenje programa / 15

2.4.2.1. Biografije predavačica i predavača / 21

2.4.2.2. Teme i sažeci predavanja / 27

2.4.2.3. Završni radovi polaznica / 40

2.4.3. Završni događaj: dodela sertifikata / 244

2.4.3.1 Evaluacija programa / 245

3.0. MEDIJSKA PREZENTACIJA ŽENSKE STUDIJE U SUBOTICI: oktobar-decembar 2023. // 47

4.0. ZAKLJUČCI // 48

5.0. PREPORUKE // 51

6.0. PRILOZI // 52

Prilog 1: Spisak izdanja Udruženja „Ženske studije i istraživanja“ (ŽSI) Novi Sad: 1999-2023. / 52

Prilog 2: Spisak podeljene literature / 55

Prilog 3: Spisak preporučene literature / 57

7.0. RECENZIJA prof. emerite Svenke Savić // 63

1.0. UVOD

1.1. O Ženskim studijama u Udruženju „Ženske studije istraživanja“ (ŽSI) Novi Sad

Udruženje „Ženske studije i istraživanja“ (ŽSI), Novi Sad (<http://www.zenskestudije.org.rs>) (1997-2022) je interdisciplinarni visokoškolski obrazovni program, alternativni akademskom programu u Srbiji, koji objedinjuje nastavu, istraživanje, izdavaštvo i dokumentaciju o ženama u jedinstveni program za žene (i muškarce), sa ciljem poboljšanja položaja žena iz različitih nacionalnih zajednica (pre svega u Vojvodini), sa posebnim akcentom na grupe sa manje društvene moći.

U Udruženju ŽSI do danas postoje četiri osnovna programa: Obrazovni, Naučnoistraživački, Izdavački i Dokumentacioni. Ono što ŽSI razlikuje od ostalih ženskih studija u zemlji jeste intenzivan istraživački rad na dugoročnim projektima, po kojima je Udruženje prepoznato kao specifično u širem doprinosu društvu u okviru nekoliko tematskih celina: Životne priče žena iz nacionalnih zajednica u Vojvodini, Rod i jezik, Feministička teologija i Romologija. Projekat „Znamenite žene Novog Sada“ bio je inspiracija za mnoge gradove u kojima su organizovale slične aktivnosti aktiviskinje i istraživačice.

Istraživački rezultati su sakupljeni i predstavljeni javnosti u obliku knjiga - ukupno 52 tokom 25 godina rada (1997–2022) (**Prilog 1**).

Nastava se u ŽSI odvijala (1997–2008) kao visokoškolski (prvo dvogodišnji, a kasnije jednosemestralni) interdisciplinarni obrazovni program, alternativan akademskom, realizovan kroz obavezna predavanja i izborne aktivnosti (radio-nice, tribine, ulične i druge aktivističke akcije). Tokom navedenog perioda, održano je više od 800 nastavnih jedinica kroz raznovrsne tematske cikluse: žene i mediji, feministička teologija, teorije roda, ginokritika, jezik i rod, feministička ekonomija, ženski pokreti, ljudska prava i nasilje nad ženama, žensko zdravlje, lezbejska egzistencija, nenasilna komunikacija, žene u politici, životne priče savremenica (Neda Božinović, Jelica Rajačić Čapaković, Sonja Licht, Svenka Savić, Erika Marjaš i druge).

Uspele smo da jedan alternativni, visokoškolski program za žene i o ženama ‘umestimo’ u redovno visokoškolsko obrazovanje na Univerzitetu u Novom Sadu, u okviru ACIMSI Centra za rodne studije (CRS) (18.7.2003), najpre kao magistarske i specijalističke rodne studije, a od 2008. master i doktorske studije.

Koordinatorke Centra za rodne studije bile su: Svenka Savić (2003–2008. i 2012–2016), Slobodanka Markov (2008–2010), Vera Vasić (2010–2012), Vladislava Gordić Petković (2016–2021).

foto Lučić [2016]

Svenka Savić

Slobodanka Markov

Vera Vasić

Vladislava Gordić Petković

Polaznice i polaznici Centra za rodne studije su iz raznih jugoslovenskih centara, pa se ovaj program može smatrati regionalnim.

Nastava se odvijala na jezicima zemalja regiona, ponekad i na stranim jezicima (uglavnom na engleskom jeziku).

Iz Subotice su ovaj program završile dr Margareta Bašaragin i dr Mirjana Dokmanović.

1.2. Ženske studije u Subotici u prošlosti: 1997-2004.

Alternativni visokoškolski obrazovni program Ženskih studija interdisciplinarnog karaktera se već tri decenije izvodi u zemlji i regionu kao mreža obrazovnih programa koju su aktivno gradile predavačice zajedno sa polaznicama u Beogradu, Zagrebu, Novom Sadu, Nišu, Kraljevu, Subotici i ostalim gradovima, s ciljem da se osposobi suma kritičkog mišljenja o različitim aspektima društva i da podstakne i osposobi za grupni i istraživački i aktivistički rad u svom okruženju.

Mogu se uočiti dva vremenska perioda postojanja interdisciplinarnih visokoškolskih Ženskih studija u Subotici:

1. krajem 20. veka i 2. početkom treće decenije 21. veka.

Vremenski period između istaknutih granica predstavlja prostor tištine kada je ovaj program u pitanju. Bilo je dovoljno razloga da u Subotici svoj rad započne akademski alternativni interdisciplinarni program o ženama i za žene, budući da je već formirana akademska osnovica u gradu kao dela Univerziteta u Novom Sadu: Ekonomski fakultet (1960) i Građevinski fakultet (1974), zatim Visoka tehnička škola strukovnih studija (1960) i Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača i trenera (1973), na kojima je dominantna ženska studentska populacija i koja bi potencijalno mogla biti zainteresovana i za pitanja kojima se bave Ženske studije.

1.Tokom poslednje decenije 20. veka Svenka Savić uz finansijsku podršku

Fonda za otvoreno društvo i OXFAM-a osniva nevladine ženske organizacije (NGO) u Vojvodini, među kojima najpre Udruženje „Ženske studije i istraživanja“ (ŽSI) u Novom Sadu, a zatim motiviše žene u drugim gradovima u Vojvodini (u Somboru, Zrenjaninu, Subotici i dr) da pokrenu udruženja koja bi izvdila i program ženskih studija. Tako u Subotici Jasmina Dulić sa saradnicama Mirjanom Dokmanović i Slavicom Mamužić vodi Udruženje „Ženske studije i stvaralaštvo“ (ŽSS) (kasnije Centar za ženske studije, CŽS). ŽSS/CŽS radi osam godina (1997–2004) sa ciljem da kroz aktivnosti – kakav je edukativni visokoškolski obrazovni program – realizuju i naučna istraživanja.

Najvažnije aktivnosti ŽSS/CŽS u Subotici bile su sledeće: obrazovanje za ženska ljudska prava i unapređenje položaja žena, istraživanja, promocija ženskih ljudskih prava i ženskih studija u javnosti i umrežavanje, osmišljavanje projekata sa ciljem razvoja lokalne zajednice (u saradnji sa drugim organizacijama civilnog društva u Subotici i Vojvodini).

Publikacija *Prilog istoriji ženskih studija u Vojvodini: ženske studije u Subotici* (prir. M. Bašaragin, Zavod za ravnopravnost polova, Novi Sad, 2023) nastala je u nameri da zabeleži segemente ženske istorije i istorije ženskog pokreta u lokalnoj zajednici, u Subotici u poslednjoj deceniji 20. veka i prvim dvema decenijama 21. veka, a u saradnji sa predstavnicama nekoliko generacija žena toga grada. Tako svedoči o interakciji dva vremenska perioda u kojem su se Ženske studije u Subotici ostvarivale: 1998–2004. godine u Udruženju „Ženske studije i stvaralaštvo“ i danas (2022–) u okviru Podružnice ŽSI u Subotici, koju ostvaruju akterke: Margareta Bašaragin (ŽSI), Jasmina Dulić (ŽSS/CŽS), Mirjana Dokmanović (ŽSS/CŽS), Svenka Savić (ŽSI), i povezujući tekovine prošlosti sa sadašnjošću oblikuju viziju budućnosti ženskih studija i ženskog pokreta.

2. U trećoj deceniji 21. veka ostaju isti razlozi za postojanje visokoškolskog programa za žene i o ženama, alternativnog akademskom. Sada se akademski prostor proširio i na Učiteljski fakultet na mađarskom nastavnom jeziku UNS (2006, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar), sa dominacijom ženske studentske populacije.

ŽSI u Novom Sadu proširuje organizacionu strukturu, uvođenjem podružnica u pojedinim gradovima Vojvodine u 2020. Prvu podružnicu Udruženja osniva u Subotici – dr Margareta Bašaragin koordinira Podružnicom i ostvaruje raznovrsan inventar aktivnosti. Do danas je realizovala tri istraživačka projekta – javnosti predstavljena štampanim publikacijama čije su teme vezane za lokalnu problematiku grada Subotice. Teorijski okviri istraživanja i projekata vezani su za svetske tokove ženskih i rodnih studija, na kojima je Margareta Bašaragin uspešno doktorirala 2017. godine (Bašaragin, 2019):

- „Znamenite Jevrejke Subotice“ (2020)
Finansijska podrška: Grad Subotica, Republika Srbija.
- „Znamenite Jevrejke Subotice – životna priča Sonje Licht“ (2021)

Finansijska podrška: Savez jevrejskih opština Srbije, Beograd, Republika Srbija.

- „Antifašistkinje Subotice: skojevke, partizanke, afežeoanke“ (2021)
- Finansijska podrška: Rekonstrukcija Ženski fond, Beograd.

U 2023. Margareta Bašaragin sa saradnicom Nelom Tonković u Podružnici u istraživačkom projektu pod nazivom „Životne priče savremenih vizuelnih umetnica u Subotici“ nastavlja već ustaljenu praksu objavljivanja životnih priča žena, koje sada dobijaju i šire javno priznanje.

Za navedene uspešne aktivnosti ŽSI predložile su dr Margaretu Bašaragin za nagradu „Andelka Milić“ (2022), koju dodeljuje Sekcija za feministička istraživanja i kritičke studije maskuliniteta (SeFem) u Beogradu, za podršku razvoju stvaranja znanja iz oblasti feminističkih i rodnih studija u Srbiji (teorija i istraživanja) kao autorka (*Antifašistkinje Subotice*) i urednica i priredivačica knjige (*Životna priča Sonje Licht, Starost i rod u vremenu i prostoru*, sve objavljene 2021. u izdanju ŽSI i Futura publikacija, Novi Sad). U 2023. godini Bašaragin je dobitnica nagrada „Bring the Noise“ Udruženja „Feministički kulturni centar BeFem“ Beograd „za doprinos očuvanju sećanja, za feminističko znanje i obrazovanje“ i Godišnje priznanje Saveza antifašista Vojvodine Novi Sad za „promociju antifašističkih vrednosti“ (7. jul 2023).

Nagrada „Andelka Milić“

Priznanje „Bring the noise“

Priznanje SAV

Osim istraživačko-izdavačke i obrazovne delatnosti rad Podružnice je uvek aktivistički – obeležavanje značajnih datuma iz istorije žena (polaganje venaca na Žutu kuću¹, 8. mart²), održavanje predavanja u vezi sa znamenitim ženama (Roza Luksemburg³), zagovaranje za upotrebu rodno osjetljivog jezika, promoci-

¹ Okupatorska vlast u Subotici 1941. godine započela je masovna hapšenja komunista i komunistkinja, skojevki i skojevaca, protivnika/ca fašizma i veliki broj njih zatvoren je u Žutoj kući – zloglasnom mučilištu. Među njima je bilo i stotinak žena čija je imena zabeležila Magda Simin Bošan. Žuta kuća je bila sedište Gestapoa i mučilište sve do kraja Drugog svetskog rata. Prebijanja i vešanja bila su svakodnevica. U spomen na nastrandale žrtve 1967. godine je postavljena spomen-ploča desno od ulaza sa natpisom: „Žuta kuća – svedok tvojih sećanja, deo twoje svesti 1941–1944“. Danas je u toj zgradi smešten Učiteljski fakultet na mađarskom nastavnom jeziku Univerziteta u Novom Sadu (Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, od 2006.). U znak sećanja na žrtve fašističkog režima Podružnica od 2021. godine svakog septembra polaže venac na spomen-ploču (<http://www.zenskestudije.org.rs/aktivnosti/344-polaganje-vanca-na-zutu-kucu-u-subotici> <http://www.zenskestudije.org.rs/aktivnosti?start=32> <https://www.zenskestudije.org.rs/aktivnosti/468-polaganje-vanca-zrtvama-zute-kuce-u-subotici>).

² Povodom Osmog marta – međunarodnog dana žena poverenica u centru Subotice deli prolaznicama letke kojima podseća na ovaj važan praznik za sve žene (<http://www.zenskestudije.org.rs/aktivnosti/370-srecan-8-mart>, <http://www.zenskestudije.org.rs/aktivnosti/436-ziveo-osmi-mart-medunarodni-dan-zena>). Podružnica takođe organizuje i tribine istim povodom (Tribina „Zašto je važan osmi mart – Međunarodni praznik žena“, 2023, <http://www.zenskestudije.org.rs/aktivnosti/438-najava-tribine-zasto-je-vazav-osmi-mart-medunarodni-praznik-zena>)

³ Svenka Savić i Margareta Bašaragin, „Sto godina od ubistva Roze Luksemburg u Berlinu“, *Autonomija*, 15. 1. 2019. (<https://autonomija.info/sto-godina-od-ubistva-roze-luksemburg-u-berlinu/>), „Tribina Znamenite žene XX veka – našli smo Rozu Luksemburg“, 2020. (<https://www.subotica.com/desavanja/24.januar.2020.tribina-znamenite>

je knjiga i sl. u Subotici; povodom Deklaracije o ljudskim pravima (1948) u formi aktivnosti objedinjenih pod zajedničkim nazivom „16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama“.

U Podružnici ŽSI u Subotici od juna 2023. prelazi sedište Asocijacije „Mreža za evropski ženski evropski lobi“ Srbija (European Women Loby: EWL), Margaret Bašaragin je zakonska zastupnica i delegatkinja u Bordu EWL na evropskom nivou, što otvara nove mogućnosti saradnje sa drugima u zemlji i regionu, umrežavanja, edukacije i aktivizma.

Podružnica saraduje sa lokalnim medijima (sajt Magločistač, Subotičke novice, sajt Grad Subotica, TV Subotica, TV Yu Eco i dr.) koji najavljuju aktivnosti i izveštavaju o održanim dogadjajima.

Uspostavljena je stabilna saradnja i sa lokalnim institucijama (Istorijski arhiv Subotica, Gradska biblioteka Subotica, Savremena galerija Subotica, Međuopštinski zavod za zaštitu spomenika) i udruženjima (Jevrejska opština Subotica).

.....
zene-xx-veka-nasli-smo-rozu-luksemburg-id36173.html , <http://www.zenskestudije.org.rs/aktivnosti/8-tribina-znamenite-zene-xx-veka-nasli-smo-rozu-luksemburg>). Više podataka o životu i delu Roze Luksemburg, literaturi i aktivnostima ŽSI posvećenim Rozi Luksemburg (2018–2019) na sajtu ŽSI: http://www.zenskestudije.org.rs/pdf/materijal/nasli_smo_Rozu_Luksemburg.pdf .

2.0. ŽENSKE STUDIJE DANAS U SUBOTICI: 2022-2023.

ŽSI su u 2022. obnovile alternativni visokoškolski obrazovni program Ženskih studija u Subotici u dva ciklusa Ženskih studija uživo i preko interneta (u letnjem semestru: maj-jul 2022. i u zimskom: oktobar-decembar 2022), a u znaku obeleževanja 25 godina postojanja ŽSI, uz donatorsku podršku Rekonstrukcije Ženski fond Beograd.

2.1. Prvi ciklus Ženske studije posle 25 godina: maj-juli 2022.

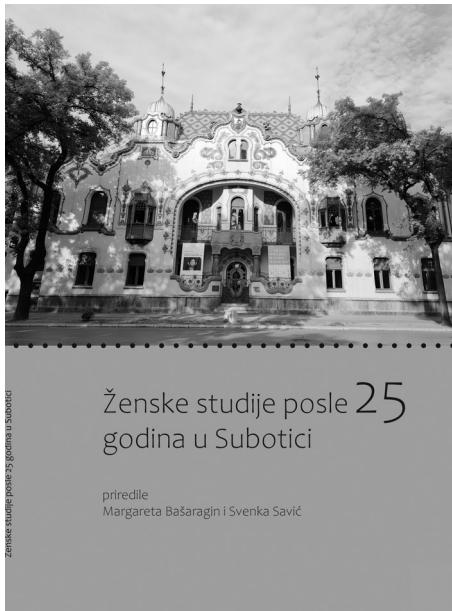
Alternativni, interdisciplinarni visokoškolski obrazovni program Ženskih studija tokom 2022. godine u Subotici realizovale smo kao sticanje teorijskog i metodološkog znanja iz ženskih i rodnih studija, povezano sa lokalnim aktivnostima i istraživanjima, s fokusom na doprinosima žena kulturnom, umetničkom, naučnom, političkom i društvenom životu grada Subotice.

Namera nam je bila održavanje kontinuiteta sa prethodnicama i istorijatom u mreži Ženskih studija u Vojvodini, Srbiji i regionu i svojevrsno obeležavanje 25 godina od osnivanja ŽSI.

Program je obuhvatao 4 tematske oblasti: 1) Rodna ravnopravnost, 2) Žene u umetnosti, 3) Žene u nauci, 4) Mirovno delovanje žena, a u okviru njih se nalaže pojedinačna predavanja (uživo i onlajn) 12 predavačica, različitih naučnica i aktivistkinja iz Subotice, Novog Sada i Beograda: dr Margareta Bašaragin, dr Mirjana Dokmanović, dr Jasminka Dulić, prof. emerita Katalin Kaić, prof. dr Maja Korać, dr Sanja Kojić Mladenov, ma Nela Tonković, mr Jasna Jovićević, dr Dragana Pejović, dr Sara Savić, prof. emerita Svenka Savić, Staša Zajović

Ukupno 12 od 22 prijavljene polaznice (iz Subotice, Novog Sada, Beograda, Sarajeva, Varždina, Budimpešte) završile su obrazovni program i stekle pravo na dobijanje sertifikata za napisan završni rad.

Izveštaj o ukupnom radu štampale smo u obliku istoimene brošure (M. Bašaragin i S. Savić, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad, 2022) koji je poslužio kao moćan poziv mnogim ženama da se jave sa željom da pohađaju Ženske studije u novom ciklusu. To nas je još više osnažilo u odluci da Ženske studije organizujemo u kontinuitetu. Deo materijala je i na sajtu ŽSI u obliku 20-minutnog video zapisa „Ženske studije posle 25 godina“ (dostupan na: <https://www.dailymotion.com/video/k6ciChUt1RcNcgyal0m>).

Ženske studije posle 25 godina u Subotici

Ženske studije posle 25 godina u Subotici

priredile
Margareta Bašaragin i Svenka Savić

2.2. Drugi ciklus Ženske studije u Subotici: oktobar-decembar 2022.

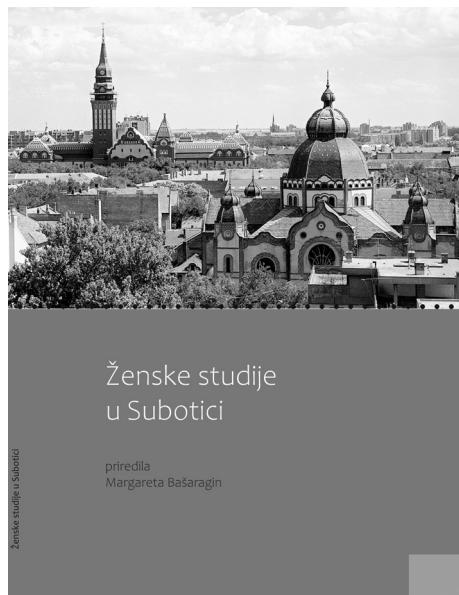
Drugi ciklus pod nazivom „Ženske studije u Subotici“ imao je za cilj da kroz edukativni program Ženskih studija nastavimo proces obrazovanja grupa polaznica, a budućih saradnica u aktivnostima NGO, koje će nadalje osnaživati i edukovati druge i omogućiti tako održavanje kontinuiteta sa istorijom i sa pret-hodnicama Ženskih studija u Subotici, Vojvodini i Srbiji (regionu), s jedne strane, i umrežavanje aktivistkinja i ekspertkinja (predavačica), sa druge strane iz višejezične Subotice, Vojvodine, Srbije i regiona.

U širem kontekstu cilj je bio da povezujemo predavanja, istraživanja, dokumentovanje i publikovanje u okviru Ženskih studija u celinu (po ustaaljenoj praksi u ŽSI) i tako povezujemo istoriju i budućnosti Ženskih studija.

Nastava je obuhvatala četiri tematske oblasti: 1) Žene u umetnosti, 2) Znamenite žene, 3) Mirovno delovanje žena, 4) Rodna ravnopravnost: jezik, obrazovanje, nauka, koju su realizovale (uživo i onlajn) 14 predavačica i aktivistkinja iz Subotice, Novog Sada i Beograda: dr Margareta Bašaragin, dr Mirjana Dokmanović, dr Jasmina Dulić, mr Jasna Jovićević, mr Tatjana Kiš Čegar, Dejan Mrkić, dr Zorica Mršević, dr Dragana Pejović, mr Maja Rakočević Cvijanov, dr Sara Savić, ma Nela Tonković, Radmila Zećirović, Staša Zajović i doc. dr Milena Žikić.

Od 10 upisanih polaznica 7 (iz Subotice, Novog Sada, Beograda, Čačka, Podgorice) su ispunile sve obaveze za dobijanje sertifikata nakon odbranjenog završnog rada.

Ukupnu dokumentaciju smo objavile u štampanom obliku (M. Bašaragin, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad, 2022) i u video zapisu „Ženske studije u Subotici“ (dostupan na: <https://www.dailymotion.com/video/k6ZfB3q2lY2onPyCE8N>).

2.3. Treći ciklus Ženske studije 2023: maj-juli 2023.

Treći ciklus „Ženske studije 2023“ u Subotici (maj-juli 2023, uz donatorsku podršku Rekonstrukcija Ženski fond, Beograd) ostvarile smo sa ciljem da pokazuemo doprinose žena iz kulturnog (pozorišnog), umetničkog, naučnog, političkog i društvenog života lokalne zajednice - grada Subotice. Ostvarujemo kontinuitet dijaloga polaznica i predavačica u razmeni znanja i aktivizma, lokalno i u regionalno, i u odnosu na (naučnu) javnost, usmeren ka stvaranju znanja i dokumentacija o ženama, istoriji i doprinosima žena, naročito iz višestrukо diskriminisanih grupa.

Nastava je obuhvatala tri tematske oblasti pored Uvodnih predavanja: 1) Znamenite žene u umetnosti, 2) Marginalizacija žena, 3) Žene u javnom prostoru, u realizaciji 14 predavačica i aktivistkinja iz Subotice, Novog Sada i Minesote (SAD): prof. dr Viktorija Aladžić, doc. dr Marija Aleksandrović, doc. dr Dunja Antunović, dr Margareta Bašaragin, dr Mirjana Dokmanović, dr Jasmina Du-

lić, mr Tatjana Kiš Čegar, i mr Veronika Mitro, Dejan Mrkić, dr Maja Rakočević Cvijanov, mr Milica Mima Ružićić-Novković, Svjetlana Timotić, ma Nela Tonković, dr Iskra Vuksanović.

Ukupno se na program upisalo 16 polaznica i 1 polaznik (iz Subotice, Novog Sada, Osijeka, Kostolca, Bačkog Monoštora, Sombora) a 12 su ispunile sve obaveze za dobijanje sertifikata.

Dokumentaciju o dogodenom i ostvarenom stampale smo u obliku brošure (M. Bašaragin, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad, 2023) i u video zapisu „Ženske studije 2023“ (dostupan na: <https://www.dailymotion.com/video/x8mmp4d>).

Ženske studije 2023. u Subotici: maj-juli 2023

priredila
Margareta Bašaragin

2.4. Četvrti ciklus Ženske studije 2023 Subotica: oktobar-decembar 2023.

Cilj četvrtog ciklusa „Ženske studije 2023 Subotica“ (oktobar-decembar 2023, donatorska podrška Rekonstrukcija Ženski fond, Beograd) je bio da putem alternativnog visokoškolskog obrazovnog programa Ženskih studija formiramo i unapređujemo grupu polaznica i predavačica, sadašnjih i budućih saradnica u aktivnostima NGO, koje će nadalje poraditi na osnaživanju i edukaciji drugih i omogućiti tako održavanje kontinuiteta sa istorijom i prethodnicama Ženskih studija u Subotici, Vojvodini i Srbiji (regionu), s jedne strane, i umrežavanje aktivistkinja i ekspertkinja (predavačica), sa druge strane iz višejezične Subotice,

Vojvodine, Srbije i regiona.

U širem kontekstu cilj je bio da povezujemo predavanja, istraživanja, dokumentovanje i publikovanje radova u okviru Ženskih studija u celinu (po ustaljenoj praksi delovanja u ŽSI) i tako povezujemo istoriju i budućnosti Ženskih studija (ne samo) u ovom prostoru. Vodimo računa o održivosti i kontinuitetu Ženskih studija na ovim prostorimaProgram je obuhvatao nekoliko faza.

2.4.1. Pripremne aktivnosti: anketiranje polaznica

Za one koje imaju nameru da organizuju sopstveni program Ženskih studija u okviru nekih postojećih programa ili alternativnih organizacija, od koristi će biti naše iskustvo koje ovde donosimo o pripremnim aktivnostima.

Obrazovni program Ženskih studija obuhvata 32 časa predavanja, individualna izlaganja polaznica i konsultacije (individualne i grupne) sa mentorkama. Po završetku Programa, polaznice stiču sertifikat, a nakon prisustva predavanjima (ne manje od polovine ukupnog broja) i napisanog završnog rada. Pohađanje i učestvovanje u programu je bilo besplatano za polaznice i polaznike.

Raspisivanje konkursa. Obaveštenje o upisu u četvrtu generaciju Ženskih studija u Subotici objavile smo u dva navrata (29.09. i 18.10.2023.) putem medija i društvenih mreža (Magločistač, sajt, fejsbuk i instagram stranica ŽSI, www.gradsubotica.com, Ženska posla, SeFem).

Vreme i mesto izvođenja programa. Predavanja se održavaju subotom 10.30–13.00 sati, u prostoru Savremene galerije Subotica (Park Rajhla Ferenca 5), koji smo obezbedili zahvaljujući svesrdnoj pomoći kustoskinje te Galerije - Nele Tonković. Polaznicama smo ponudile i mogućnost onlajn učešća putem Zum aplikacije.

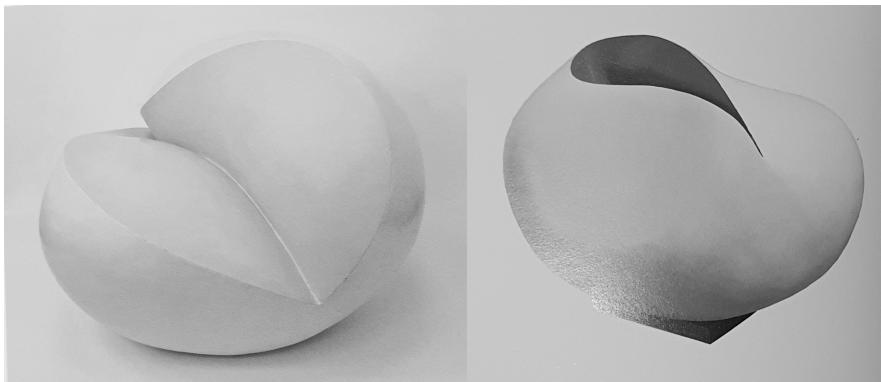
Određivanje osnovnih tematskih celina predavanja. Margareta Bašaragin i Svenka Savić su utvrdile tri tematske oblasti relevantne za lokalnu zajednicu u gradu Subotici u 2023. godini, a na osnovu evaluacije i interesovanja prethodnih triju generacija polaznica (u letnjem i zimskom semestru 2022. i letnjem semestru 2023): 1) Žene u umentnosti, 2) Ženski pokret, 3) Žene u javnom prostoru. U okviru njih su pojedinačna predavanja.

Formiranje predavačkog tima. U alternativnom akademском programu Ženskih studija predavanja mogu držati osobe koje imaju da saopšte drugim ženama nešto novo, važno i utemeljeno na feminističkim idejama. Okupile smo tim predavačica (ukupno 13) iz Subotice, Novog Sada, Beograda i Rejkjavika (Island), ekspertkinja i aktivistkinja, i sa njima uspostavile saradnju (podaci u delu 2.4.2.1).

Forma održavanja predavanja. Koristimo tzv. hibridni model izvođenja nastave - predavanja se održavaju uživo (čime se stvara kontinuitet u akademском programu odranije) i putem Zum aplikacije, koja omogućava polaznicama

ma van Subotice i iz regiona da se priključe nastavi. Ukupno su nastavu uživo slušale 6 u Subotici i preko Zuma 9 iz različitih gradova iz zemlje i regiona (Bačka Topola, Novi Sad, Laznica, Budimpešta, Zagreb, Nikšić).

Odluka za hibridni model nastave istovremeno predstavlja i programu diskursnih strategija kako samih predavačica tako i polaznica, o čemu nisu posebno edukovane pre ostvarivanja nastave (na primer, kako uči u razgovor, kako slušati druge tokom diskusija i sl.). Upravo mogućnost onlajn učešća je za pojedine bila presudna za prijavu i pohađanje programa zbog životnih i poslovnih okolnosti. Na predavanjima važe opšteprihvaćena feministička pravila za radionice (ne prekidamo ženu dok govori, verujemo joj, i sl.).

Ana Bešlić Emancipacija forme (1967)

Ana Bešlić Emancipacija forme (1969)

2.4.2. Aktivnosti za izvođenje programa

Na Ženske studije su se prijavile 14 polaznica i 1 polaznik različitog uzrasta i obrazovanja, popunile upisnice i poslale svoje biografije (Tbl. 1). Formirale smo dve grupe polazica: 1. koje slušaju predavanja uživo u Subotici (ukupno 6, u Tbl. 1 označene bold) i 2. koje slušaju predavanja preko Zum aplikacije iz različitih gradova u državi i regionu (Bačka Topola, Novi Sad, Laznica, Budimpešta, Zagreb, Nikšić) - ukupno 9.

Tbl. 1. Spisak upisanih polaznica Ženskih studija, Subotica okt-dec. 20

Br.	Prezime	Ime	Grad	Napomena
1	Balažević	Ivona	Subotica (Tavankut)	
2	Biber	Ružica	Subotica	
3	Filipović	Maja	Subotica	onlajn
4	Gilanji	Hana	Budimpešta	onlajn
5	Janković	Tatjana	Subotica	
6	Jovović	Nataša	Nikšić	onlajn
7	Lalić	Maja	Laznica/Beč	onlajn
8	Manhart	Zorica	Subotica	
9	Milić	Bojana	Novi Sad	onlajn
10	Pezerović	Selma	Zagreb	onlajn
11	Rac	Ričard	Bačka Topola/Novi Sad	
12	Strugar Varga	Ivona	Novi Sad	onlajn
13	Šefčić	Melinda	Zagreb	onlajn
14	Šintić	Nika	Zagreb	onlajn
15	Tica	Smiljka	Subotica	

Predavanja i susreti su bili otvoreni za javnost, pa su se povremeno, a neke redovno, uključivale i druge zainteresovane osobe za pojedinačna predavanja ili diskusije, bez članstva u edukativnom programu (ukupno oko 50 osoba).

Na osnovu podataka iz priloženih biografija polaznica i polaznika vidno je bilo da u grupi postoje različita znanja za koja bi trebalo osmisliti program razmene donetih znanja. Ono što je svima nedostajalo je dodatno znanje iz interdisciplinarnih ženskih i rodnih studija, koje dodaju svojim već oformljenom profesionalnom, ali i ukupnom obrazovanju, neke i naučnoistraživačkim orijentacijama, kao i novi izazovi aktivističkim akcijama. To je prva važna prednost ovog programa – razmena donetog znanja i usvajanja novog kroz dijalog.

Anketa podrazumevanog znanja. Na prvom susretu (20. maja 2023) sproveli smo anketu među polaznicama, kako bismo utvrdile stepen donetog znanja. Formulisale smo pitanja za 4 osnovna odgovora:

1. Šta smatrate da Ženske studije naučavaju?
2. Da li ste već negde pohađale takve studije? Ako da, navedite gde i kada.
3. Šta očekujete od ovog niza predavanja?
4. Kako ćete upotrebiti (n)ovo znanje?

Od ukupno 11 polaznica 3 su ranije pohađale programe ženskih studija; polaznice smatraju da ženske sudije izučavaju društveni, kulturni i politički položaj i ulogu žena u modernom društvu, istoriju feminizma, interseksionalnost pola,

roda, doba, klase, nacionalnosti (i drugih razlika), zasnovano na principima poštovanja ljudskih prava, rodne ravnopravnosti, partnerstva; potiču kritičko mišljenje, doprinose feminističkoj, intelektualnoj i umetničkoj dopuni i pozicioniranju koja stremi razvoju progresivne i emancipacijske prakse (pitanje 1). Polaznice očekuju da steknu nova znanja, saznaju načine na koje kao aktivistkinje mogu progresivno uticati na poboljšanje položaja žena kod nas, a žele da se upoznaju sa lokalnim aktivistkinjama, dobiju priliku da izraze svoje stavove i diskutuju o njima sa stručnjakinjama. Ženske studije vide i kao mogućnost za upoznavanje s novim praksama i boljeg pozicioniranja sebe u kontekstu društva (pitanje 3). Uverenja su da: stečena znanja i iskustva mogu da upotrebe za lokalni aktivizam, da daju sopstveni doprinos edukaciji drugih (radionice, volontiranje, predavanja, tribine), da ga primene u umetničkoj praksi, ili u daljim istraživanjima, u reševanju svakodnevnih konflikata, boljem promišljanju sebe i pozicioniranju u odnosu na društvo.

Odabir literature je bio jedan od težih poslova u organizaciji programa Ženskih studija, s obzirom na činjenicu da je literatura vezana za ovu temu bogata na stranim jezicima i u poslednje dve decenije broj domaćih autorki i autora značajno je uvećan i u državi i u regionu, u Srbiji posebno. Odabir relevantne obavezne i izborne literature načinile smo na osnovu formiranog programa u okviru tri tematske oblasti i broja prijavljenih polaznica i njihovih interesovanja. Osnovna ideja jeste afirmacija tekstova domaćih autorki, posebno radova autorki na ACIMSI Centru za rodne studije (u obliku odbranjenih i/ili objavljenih radova: master, magistarskih, doktorskih).

Literaturu (**Prilog 2**) su polaznice primale imejлом (pdf formati i linkovi na sajtu ŽSI), a tokom susreta i predavanja dobijale su na poklon primerke monografija, brošura, potrebnih kao dokumentacija za izradu završnih radova.

Predavačice su takođe preporučivale literaturu uz sažetke svojih izlaganja (**Prilog 3**).

Odabir načina pisanja završnih radova. Tokom tri decenije postojanja ŽSI u Novom Sadu, Svenka Savić je izradila nekoliko različitih uputstava za pisanje tekstova namenjenih javnoj komunikaciji: za rodno osvećeno pisanje naučnog teksta na srpskom jeziku, uz korišćenje rodno osetljivog jezika (ROJ)⁴ ne samo za polaznice ženskih i rodnih studija, nego u skladu sa Zakonom o rodnoj ravnopravnosti koji se primenjuje u Srbiji od 2024, za opštu službenu upotrebu stan-

⁴ Uputsa za pisanje pomenutih vrsta naučnih tekstova u ženski i rodnim studijama možete pronaći u brošurama: Bašaragin i Savić 2022. (https://www.zenskestudije.org.rs/images/ZSSubotica/enske_studije_posle_25_godina_u_Subotici.pdf), Bašaragin 2022. (https://www.zenskestudije.org.rs/images/publikacije/S_SU_jesen_2022_broura.pdf), Bašaragin 2023. (https://www.zenskestudije.org.rs/images/ZSSubotica/Broura_enske_studije_SU_maj-jul_2023.pdf), kao i na sajtu Ženskih studija: <https://www.zenskestudije.org.rs/izdavstvo/knjige> .

darnog srpskog jezika. Biografije (CV) takoće treba pisati u tom smeru, zatim je tu struktura sažetka naučnog rada ili prikaz knjiga, kao i zapisnik sa pojedinih aktivnosti. Uputstva za ove tipove pisanog diskursa primile su sve polaznice.

Program Ženskih studija se odvijao u 3 dela: grupni rad u obliku javnih predavanja za sve licem u lice i onlajn, i individualni (mentorski) sa pojedinkama tokom pisanja završnog rada (uz podsticanje samostalnog istraživačkog rad polaznica uz podršku mentorki).

Nastava je obuhvatila ukupno 32 časa (subotom: 21.10–16.12.2023), uživo i/ili onlajn, uz power point prezentacije (PPP) predavačica i koje su, nakon održanih predavanja, stavljane na uvid svim polaznicama, a sačuvan je i audio zapis istih.

Dobijanje sertifikata na završoj javnoj svečanosti podrazumevalo je pohapanje najmanje polovine ukupnog broja časova nastave i pisanje završnog rada uz pomoć mentorke. Nakon primljenih sertifikata napravljen je video zapis sa polaznicama i predavačicama koji je dostupan široj javnosti na Jutjub kanalu. Ovakvom otvorenosti za javnost ovaj program predavanja je alterantivan današnjim akademskim na državnim (i privatnim) fakultetima u državi.

Shodno predavačicama i interesovanju upisanih polaznica u lokalnom kontekstu grada Subotice i ovoga puta program objedinjuju četiri tematskih oblasti: Uvodna predavanja, I Žene u umentnosti, II Ženski pokret i III Žene u javnom prostoru,

***Tbl. 2. Ostvaren program predavanja
„Ženske studije 2023 Subotica”
Subotica, oktobar – decembar 2023.***
 (Savremena galerija Subotica, Park Rajhla Ferenca 5 i onlajn,
 10.30 – 13.00 sati)

TEMATSKE OBLASTI:
I Žene u umentosti; II Ženski pokret; III Žene u javnom prostoru

Datum	Tema	Predavačice
21.10. 2023.	Uvodna predavanja Šta su Ženske studije? III Rodno osetljiv jezik u službenoj upotrebi – osnovni pristupi II Doprinos ženskih studija razumevanju rodne dimenzije ekonomije Diskusija, ankete, upisnice	Margareta Bašaragin, Subotica Mirjana Dokmanović, Subotica
28.10. 2023.	III Kako prepoznati i razumeti rodnu dimenziju sektorskih oblasti III Rodni aspekti klimatskih promena	Mirjana Dokmanović, Sub. Zorica Mršević i Svetlana Janković, Beograd
4.11. 2023.	III Od pločnika do budoara – prostorne mogućnosti žene u 19.v. I O metodu životne priče: Prvakinja pozorišne scene u Subotici - Minja Peković	Viktorija Aladžić, Subotica Tatjana Kiš Čegar, Subotica
11.11. 2023.	II Ženski štrajk II Prilog istoriji ženskih studija u Vojvodini i Subotici: 1991–2022. Promocija knjige	Tatjana Latinović, Rejkjavik, Island Margareta Bašaragin, Subotica
18.11. 2023.	III Dve žene među subotičkim industrijalцима između dva rata II Iz istorije Ženskog pokreta u Subotici između dva svetska rata	Dejan Mrkić, Subotica Margareta Bašaragin

25.11. 2023.	I Umetnice – rod, forma, prostor, ambient I Nedostajuće priče – umetnica Lea Vida- ković O Rekonstrukciji Ženski fond Beograd	Svetlana Mladenov, N. Sad Sanja Kojić Mladenov, N. Sad Galina Maksimović, Bg.
2.12. 2023.	III O Subotici ili kako se brani grad I Kolaborativni projekti sa umetnicama koje imaju ishodište u Subotici I Da li je kultura zaista „ženskog roda“: Položaj radnika u kulturi u Srbiji	Viktorija Aladžić, Sub. Maja Rakočević Cvijan- nov, Sub. Nela Tonković, Sub.
9.12. 2023.	II Znamenite Jevrejke Subotice – kultura sećanja I Šeila Kamerić „Ružičnjak“	Margareta Bašaragin, Sub. Nela Tonković, Sub.
16.12. 2023.	Evaluacija, podela knjiga, snimanje video- zаписа о Ženskim studijama Završna svečanost	Margareta Bašaragin, Sub. Dragutin Bećar, Sub.

Koordinira dr Margareta Bašaragin; mentorke završnih radova: dr Margareta Bašaragin i prof. dr Svenka Savić

Koordinatorka Podružnice je najavljivala javnosti svaki susret (jer su aktivnosti bile otvorene za javnost) u medijima i/ili preko društvenih mreža, zatim na sajtu ŽSI, uvek uz kratku najavu, odnosno vest o dogodenom susretu. Za svaki susret (ukupno devet) polaznicama smo prosledivale imejlom sažetak predavanja sa preporučenom literaturom (**Prilog 3**) sa kratkom biografskom zabeleškom predavačica odn. predavača (up. deo 2.4.2.1).

Najavu smo prosledivale radovno i polaznicama svih prethodnih generacija ženskih studija i predavačicama kao oblik povezanosti u zajednicu znanja i druženja (neke od njih su se pridruživale susretima).

Po svim navedenim detaljima organizacije ovog sticanja znanja obeležili smo ga kao alterantivan akademskom upravo zbog toga što nam je cilj bio održivost povezanosti u zajednicu koja kritički procenjuje stvarnost i tako i u njoj deluje.

2.4.2.1. Biografije predavačica i predavača⁵

Viktorija Aladžić
(Foto: Foto Nino, 2020)

Prof. dr Viktorija Aladžić vanredna je profesorka Građevinskog fakulteta Subotica, Univerziteta u Novom Sadu. Diplomirala (1985) i magistrirala (2001) na Arhitektonskom fakultetu, UB, a doktorirala na Geografskom fakultetu, UB (2007). Objavljivala je veliki broj stručnih tekstova u stranim časopisima i učestvovala na brojnim stranim i domaćim međunarodnim konferencijama o istoriji arhitekture i prostornog i urbanističkog planiranja. Pored naučnog rada aktivno je inicirala kampanje za zaštitu graditeljske baštine Subotice i Vojvodine, organizovanje međunarodnih seminara, uključivanje grada Subotice u Mrežu građova secesije i apliciranje na konkursima namenjenim zaštiti i promovisanju baštine organizacija World Monuments Watch i Europa Nostra. Dobitnica nagrade „Heroj na nasledja“ Evropa Nostre Srbija (2023).

Margareta Bašaragin

Dr Margareta Bašaragin je osnovne i masterske studije diplomirala na Odseku za nemački jezik i književnost Filozofskog fakulteta UNS. Doktorirala 2017. na ACIMSI Centru za rodne studije UNS odbranivši rad *Interakcija roda, jezika i kulture u formiranju identiteta učenica osmog razreda osnovne škole u procesu dvojezične nastave u Vojvodini* (Novi Sad: Fondacija Bogumil Hrabak VANU, 2019). Usavršavala se (u okviru Erasmus Mundus Sigma Agile projekta školske 2015/16) u Centru za transdisciplinarne studije roda na Humboldtovom univerzitetu u Berlinu, Nemačka. Poverenica je podružnice novosadskog

⁵ Abecednim redosledom.

Udruženja „Ženske studije i istraživanja“ u Subotici od 2020. Dobitnica nagrade „Andelka Milić 2022“, priznanja „Bring the Noise“ (2023) i priznanja Saveza antifašista Vojvodine (2023).

Mirjana Dokmanović

Dr Mirjana Dokmanović je naučna saradnica u penziji Instituta društvenih nauka u Beogradu, članica institutske Studijsko istraživačke grupe za rodnu ravnopravnost i javne politike i članica subotičke podružnice Udruženja Ženske studije i istraživanja, Novi Sad. Diplomirala na Pravnom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu, magistrala na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu, a diplomu doktorata interdisciplinarnih rodnih studija stekla u Centru za rodne studije, ACIMSI Univerziteta u Novom Sadu (2007). Međunarodna je eksper-

tkinja za ljudska prava, ženska prava, rodnu ravnopravnost, rodne analize javnih politika i unapređenja antidiskriminacionih politika od strane međunarodnih i evropskih organizacija (UNDP, UNIFEM, UNPFA, SEESAC i dr.). Zamenica je glavne i odgovorne urednice naučnog časopisa međunarodnog značaja *Temida*. Članica Međunarodne asocijacije feminističkih ekonomistkinja (International Association for Feminist Economics) i Upravnog odbora Viktimološkog društva Srbije i dr. Dobitnica je nagrade „Andelka Milić“ SeFema (2022) za doprinos unapređivanju rodne ravnopravnosti u Srbiji. Vodila obrazovni program Centra za ženske studije u Subotici (1997–2004) i brojne projekte za unapređivanje rodne ravnopravnosti i ekonomskog i socijalnog položaja žena.

Svetlana Janković

Mr Svetlana Janković potpukovnica je Vojske Srbije u penziji. Magistrirala je u oblasti odbrane, bezbednosti i zaštite i doktorantkinja na Fakultetu za inženjerski menadžment Univerziteta „Union-Nikola Tesla“ u Beogradu. Sa misijom OEBS u Srbiji radila u Koordinacionom telu za rodnu ravnopravnost Vlade R. Srbije kao konsultantkinja za rod i bezbednost (2018 i 2019). Aktivistkinja Centra za podsticanje dijaloga i tolerancije, Čačak, Fonda za socijalnu i demokratsku inicijativu, Beograd i saradnica: Mreže 1325, Centra za nenasilnu akciju i Global analitike iz Sarajeva. Stipendistkinja programa Žene

mir bezbednost vašingtonske organizacije Vital voice (2021/2022). Dobitnica nagrade „Andelka Milić“ (2018) za izuzetne dopriose unapređenju rodne ravnopravnosti.

Tatjana Kiš Čegar

Mr Tatjana Kiš Čegar diplomirala je i magistrirala iz didaktičko-metodičkih nauka u oblasti metodike nastave srpskog jezika i književnosti na Pedagoškom fakultetu u Somboru, UNS (2016). Zaposlena je u Nacionalnom pozorištu (Nacionalnom kazalištu/ Népszínház) u Subotici kao producentkinja marketinga i PR (od 2005-), saradnica festivala Desire Central Station (2010-), a radila je i kao novinarka, voditeljka i urednica za kulturu Regionalnog televizijskog centra u Subotici, dopisnica RTS-a u domenu kulture. Nagrađena je srebrnjakom na Festivalu Evropskog filma Palić (2017). Završila je edukativni program „Ženske studije posle 25 godina“ (ŽSI, 2022).

Sanja Kojić Mladenov

Dr Sanja Kojić Mladenov diplomirala je istoriju umetnosti na Filozofskom fakultetu UB, master i doktorske rodne studije na ACIMSI Centru za rodne studije, UNS. Dissertacija: *Diskursi o rodu u umetnosti: konstrukcija profesionalnog identiteta umetnicu u oblasti novih medija u Vojvodini krajem 20. i početkom 21. veka* (ProArtOrg, Beograd, 2020). Radi kao muzejska savetnica u Muzeju savremene umetnosti Vojvodine. Dobitnica međunarodnih i domaćih nagrada i priznanja za svoj rad. Autorka je i selektorka mnogih internacionalnih izložbi i projekata u zemlji i иностранству. Saradnica ŽSI.

Tatjana Latinović predsednica je Islandskog udruženja za ženska prava (Icelandic Women's Rights association, Kvenrettindafelag Islands, 2019-), jedna od osnivačica Organizacije stranih žena na Islandu (W.O.M.E.N, 2003-); članica Imigracionog saveta na Islandu (2017-2021). Diplomirala je nemački i engleski jezik na Sveučilištu Josipa Juraja Štrosmajera u Osijeku (1992) i islandski jezik na Islandskom univerzitetu u Rejkjaviku (1998). Prevodi književna dela islandskih autorki na srpski i hrvatski jezik. Dobitnica Viteškog krsta Ordena sokola (Knight's Cross of The Order of the Falcon) predsednice Islanda (2019) i nagrade Humanistkinja godine (Humanist of the Year Award) (2007). Živi i radi u Rejkjaviku (1994).

Tatjana Latinović

Galina Maksimović

Galina Maksimović, koordinatorka programa Rekonstrukcije Ženski fond, Beograd u kojoj je zaposlena od oktobra 2019. godine. Prethodno je radila kao dramska autorka i dramaturškinja, filmska kritičarka, prevoditeljka. Posvećena je feminističkom/levičarskom aktivizmu u različitim oblicima. Pohadala brojne programe iz oblasti filma i filmske kritike, feminističke filantropije, mirovnog aktivizma. Završila je programe Škola ekonomskih i socijalnih prava (A11) i Studije socijalizma (Centar za politike emancipacije). Autorka rukopisne zbirke poezije „Devojčice za revolucije“ (2022). Dobitnica nagrada „AltCine Action - Best Young Critic Award“ i „Josip Kulundžić“.

Svetlana Mladenov istoričarka je umetnosti, likovna kritičarka i kustoskinja. Direktorka Galerije savremene umetnosti i Centra za kulturu u Pančevu (1997-2004) i kustoskinja Muzeja savremene umetnosti Vojvodine u Novom

Svetlana Mladenov

Dejan Mrkić

penziji (1999-2020). Diplomirala (1997), magistrirala (1983) i doktorirala (1986) na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Radila je u Institutu za krimino-

Zorica Mršević

Sadu (2007-2015). Autorka je niza likovnih manifestacija, izložbi, festivala, radionica i mnogočasnih tekstova o savremenoj umetnosti. Članica je AICA, ULUPUDS-a, Društva istoričara umetnosti Srbije i osnivačica Asocijacije za vizuelnu umetnost i kulturu VISART. Kao kustoskinja-saradnica radila na projektu Paviljon Srbija - Raša Todosijević: Svetlost i tama simbola na 54. Venecijanskom bijenalu (2011).

Dejan Mrkić zaposlen je u Istorijском arhivu Subotice. Na teme iz zavičajne istorije objavljuje članke u stručnim časopisima, „Subotičkim novinama“, zatim na internet portalu gradsubotica.co.rs i dr. Autor sedam kratkih dokumentarnih filmova, od kojih su neki prikazani na međunarodnim filmskim festivalima Palić i Nancy (Francuska), kao i povodom obeležavanja Dana Grada Subotice i Noći muzeja. Autor više izložbi arhivske grade i istorijskih izvora. Učesnik međunarodnog projekta „Atrijum“ (arhitektura totalitarnih režima).

Dr Zorica Mršević naučna savetnica Instituta društvenih nauka u Beogradu u penziji (1999-2020). Diplomirala (1997), magistrirala (1983) i doktorirala (1986) na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Radila je u Institutu za kriminološka i sociološka istraživanja (1979-1999), kao programska menadžerka humanitarne organizacije UK OXFAM u Beogradu (do 2001), savetnica za rodnu ravnopravnost Misije OEBS u Srbiji (2001-2008), zamenica Republičkog zaštitnika građana (ombudsmana) za rodnu ravnopravnost i prava osoba sa invaliditetom (2008-2010). Predvala je Teorija nasilja i ljudska prava žena na Centralnoevropskom univerzitetu u Budimpešti (2002-2005) i Uporednu feminističku juriprudenciju na Pravnom fakultetu Univerziteta u Ajovi (SAD) (1996/97).

Predavačivca za predmet Studije roda i Fenomenologiju nasilja na novosadskom Fakultetu za evropske pravno političke studije (2021). Autorka je 24 knjiga i preko 400 naučnih radova iz oblasti teorije nasilja, rodne ravno-pravnosti, prava LGBTI osoba i kriminologije.

(Više informacija na www.zoricamrsevic.in.rs)

Dr Maja Rakočević Cvijanov doktorirala je (2023) i magistrirala vajarstvo na Fakultetu likovnih umetnosti u Beogradu (2004). Zaposlena je u Međuopštinskom zavodu za zaštitu spomenika kulture Subotica kao vajarka – konzervatorka. Predaje vajanje likovnim tehničarima/kama u srednjoj Politehničkoj školi u Subotici. Članica je Udruženja likovnih umetnika Srbije (ULUS). Od 2000. izlaže na brojnim grupnim i samostalnim izložbama u zemlji i inostranstvu. Autorka je pet javnih spomenika na teritoriji Subotice. Dobtinica brojnih nagrada i priznanja za svoj rad. (www.majarakocevic.com).

Maja Rakočević Cvijanov

Nela Tonković

Ma Nela Tonković je istoričarka umetnosti. Diplomirala istoriju umetnosti na Filozofском fakultetu Univerziteta u Beogradu (2009), masterirala na UNESKO katedri za kulturnu politiku i menadžment Univerziteta u Beogradu (2018). Zaposlena kao kustoskinja u Savremenoj galeriji Subotica. Relizovala je niz izložbenih projekata. Članica je Zajedničke komisije Nacionalnog komiteta ICOM Serbia i Muzejskog društva Srbije za predlog za dodelu priznanja za vrhunski doprinos nacionalnoj kulturi, članica je Uredivačkog odbora časopisa ICOM Serbia. Aktivno se bavi istraživanjem politike kolekcionisanja savremene umetnosti u javnim ustanovama u Srbiji, kao i modelima održivog korišćenjem kulturne baštine u muzejima savremene umetnosti.

2.4.2.2. Teme i sažeci predavanja⁶

UVODNA PREDAVANJA

Dr Margareta Bašaragin, Subotica, margareta.basaragin@gmail.com

Šta su Ženske studije?

Monodiscipline su do polovine šezdesetih godina 20. veka bile važne i u humanitičkim i u prirodnim naukama. Pokazalo se, međutim, da one ne mogu biti dovoljne kada se u fokus istraživanja uvede neka nova tema, kao što je u lingvistici bilo značenje, ili u psihologiji odnos mišljenja i jezika, ili identiteta.

Otuda je nužno došlo do saradnje i razmene mišljenja naučnica iz raznih naучnih oblasti kada su u fokus stavile temu nove akademske discipline – *ženskih studija* koje se podjednako bave proizvodnjom znanja koliko i njegovom primenom. To je vreme krajem 60-tih godina 20. veka kada se oglašavaju i raznovrsni pokreti u svetu, s naglaskom na različitosti, između ostalih i pokret protiv rassizma, ili pokret za ženska prava. Tako se unutar akademskih institucija u svetu formiraju novi kursevi na univerzitetima, a jedan od njih su i Ženske studije (u Sjedinjenim Američkim Državama i Evropi).

Za razliku od situacije u svetu, u jugoslavenskom prostoru toga vremena, takvih mogućnosti umешanja Ženskih studija izostaju u visokoškolskim institucijama, pa se elementi izvode u Srbiji najpre u prostoru alternativnom akademskom u Beogradu, Novom Sadu, Nišu.

Cilj predavanja je: **1.** da podsetim na istorijat formiranja interdisciplinarnih ženskih i rodnih studija u svetu; **2.** da ponudim osnovne podatke za pisanje istorije ženskih studija kod nas; **3.** da otvorim pitanja feminističkog pisanja istorije Ženskih studija kao interdiscipline kod nas.

Galina Maksimović, Beograd⁷, galina.maksimovic@rwfund.org

Cilj izlaganja je da predstavim istorijat fondacije Rekonstrukcija Ženski fond, Beograd (RŽF), principe delovanja, prošle i sadašnje aktivnosti kao i moguće pravce razvoja u budućnosti.

RFŽ je prva lokalna ženska fondacija u Srbiji, koju su 2004. osnovale tri organizacije: Fond za otvoreno društvo, Srbija, Žene u crnom, Beograd i Ženske

⁶ Abecednim redosledom prezimena predavačica u okviru četiri odabrane tematske celine navedenog vremenskog perioda. Priredivačica brošure neznatno je intervenisala u pojedinim sažecima.

⁷ Gostujuća predavačica u ime donatora RFŽ.

studije i istraživanja, Novi Sad sa idejom da se odgovorno, transparentno i kontinuirano prikuplja i pruža finansijska i druga podrška i povezuju srodne inicijative. Od juna 2015. osnivačice Fonda su Slavica Stojanović, Svenka Savić, Staša Zajović i Mirjana Miroslavljević Bobić.

Misija RŽF-a je da podrži i održi feminističku političku platformu protiv rata, nacionalizma, rasizma, militarizma, svih oblika diskriminacije i nasilja prema ženama.

Ciljevi Fonda su: da podrži autonomiju ženskih grupa koje svojim programima utiču na javnost i vode ka strateškim promenama; da osnaži umrežavanje, saradnju, solidarnost i vidljivost ženskih grupa; da podstakne komunikaciju i razmenu ženskog aktivističkog, akademskog, umetničkog i pacifističkog iskustva i znanja.

Danas RFŽ ostvaruje sledeće programe: 1. Stipendije Žarana Papić – podrška aktivistkinjama/akademkinjama za sticanje znanja u oblastima koje imaju veze sa rodnim/ženskim i mirovnim pitanjima; 2. Generalna podrška daje grupama više slobode i mogućnosti da budu kreativne i inovativne u planiranju svojih aktivnosti, kao i u procesu prikupljanja sredstava od drugih donatora; 3. Specijalni fokus podrazumeva projektnu podršku za istraživanje, (re)definisanje, preispitivanje i suprotstavljanje nacionalizmu, militarizmu, rasizmu i srodnim regresivnim pojавama; 4. Program urgentnih grantova pruža podršku za pravovremene, kratkoročne intervencije u cilju izgradnje dugoročne strategije za unapređenje ženskih ljudskih prava i drugih društvenih okolnosti.

Ostvarujemo uspešnu saradnju sa ženskim organizacijama u svetu.

Zaključujem da je delovanje ženskih (donatosrkih organizacija) u svetu i kod nas ograničeno danas narativom projekata (rokovima, indikatorima) koji obe-smišljavaju aktivistički duh. Naša nastojanja za budući razvoj su da korišćenjem jezika akcije, intervencije, aktivnosti umesto 'projekata' povratimo humanost različitim feminističkim aktivizmima. Takođe afirmišemo perspektivu da je pojedinačni napor ženskih organizacija i inicijativa deo šireg ženskog pokreta.

V. Laloš, M.
Dokmanović, J.
Dulić, S. Mamužić,
I. Lanji Hnis i M.
Bašaragin
Foto: D. Bećar"

I ŽENE U UMETNOSTI

Mr Tatjana Kiš Čegar, Subotica, tatjana.cegar@gmail.com

O metodu životne priče: Prvakinja pozorišne scene u Subotici - Minja Peković

Udruženje „Ženske studije i istraživanja“ Novi Sad (ŽSI) neguje dugoročno osmišljen projekat Životne priče žena (koordinira S. Savić), pored ostalih (up. spisak izdanja ŽSI). Od 2020. Podružnica u Subotici realizuje pojedinačne projekte u vezi sa životnim pričama žena Subotice (Bašaragin 2021), a u 2023. „Životne priče savremenih vizuelnih umetnica u Subotici“.

Dugoročni projekt ima za cilj afirmaciju potencijala, znanja, duhovnosti i iskustva (starijih) žena u Vojvodini i Srbiji iz različitih nacionalnih verskih i kulturnih zajednica (Albanki, Crnogorki, Hrvatica, Jevrejski, Mađarska, Romkinja, Rusinki, Slovakinja, Srpskinja). Od samog početka (1998-) okuplja mnogobrojne saradnice iz različitih nacionalnih zajednica da formiraju datoteku životnih priča (oral histories), biografija i ispovesti (sećanja) žena koje na vojvodanskom prostoru žive zajedno (više od 300 zabeleženih razgovora na magnetofonskoj traci) i time pokažu kako one u svakodnevici ostvaruju dijaloge kultura.

Cilj predavanja je da predstavim metod životne priče (oral history) kakav se koristi u ŽSI na primeru razgovora sa prvakinjom pozorišne scene u Subotici – Minjom Peković (termin ‘životna priča’ odnosi se i na metodologiju prikupljanja empirijskog materijala i na produkt dobiten takvim postupkom).

Na primeru životne priče Minje Peković pokazujem kako znanje o znamenitim ženama i njihovo iskustvo postaje deo kolektivnog znanja nas danas i doprinosi afirmaciji i negovanju kulture sećanja na žene raznih nacionalnih zajednica Vojvodine (i šire u Srbiji) i iz raznovrsnih domena umetničkog, kulturnog, naučnog i političkog života.

Preporuka je da istražimo, sakupimo na jedno mesto i objavimo biografije znamenitih žena pozorišta u Subotici, kako bi stručna i šira javnost stekla uvid u to koliko su doprinele pozorišnom životu, kako grada, tako i regiona.

dr Sanja Kojić Mladenov, Novi Sad, sanjamladenov@gmail.com

Nedostajuće priče – umetnica Lea Vidaković

Aktuelni društveno-politički događaji ukazali su na probleme migrantskih politika, borbe za očuvanje geopolitičkih granica i pozicija moći, ali istovremeno podstakli su ispitivanje problema istorijskih trauma, izgnanstva i egzila stanovništva, uslovljenog ideološkim stremljenjima, ratovima i nasiljem, prisutnim tokom istorije.

Cilj predavanja je da na primeru umetničkog rada Lee Vidaković, umetnice iz Subotice, ukažem na mogućnost bavljenja politikom sećanja kroz umetničke pristupe i medije.

Upućujem na njenu samostalnu izložbu „Mementum“ koja je prezentovana prvo u Gradskom muzeju u Subotici a zatim i Muzeju savremene umetnosti Vojvodine u Novom Sadu. Izložba se bavi temom Holokausta tokom Drugog svetskog rata, odnosno (ne)ispričanim iskustvom i sećanjem autorkine bake Lee Balaš Vidaković, deportovane u Aušvic kao devojčica od 14 godina. Njena životna priča je poslužila za metodološki okvir umetničkog istraživanja, te ukazala na značaj prenošenja sećanja (ne-zaborava) njegove vidljivosti u javnosti.

Svetlana Mladenov, Novi Sad, svetlanamladenov@gmail.com

Umetnice – rod, forma, prostor, ambijent

Skulptorska umetnost je smatrana više muškom disciplinom i u njoj dugo kroz istoriju nije bilo žena. U 20. veku se situacija menja i umetnice počinju da osvajaju ovu mušku oblast. Proces je tekao postepeno tokom 20. veka da bi se u njegovoj drugoj polovini ubrzao, a pred kraj veka dostigao svoju kulminaciju u broju umetnica koje su se opredeljavale za skulpturu.

Poslednje decenije 20. veka ulazak umetnosti u prošireno polje i multimedijalna istraživanja omogućila su da veći broj umetnica istražuje u oblasti prostornih instalacija i ambijentalnih postavki. Njihova prvobitna vokacija nije uvek bila skulptura, već slikarstvo, video, performans i sl. Ukrštale su različite discipline te u svojim instalacijama kombinovale segmente kao što su objekti, video, svetlost, zvuk.

Cilj predavanja je da predstavim umetnice različitih generacija: Anu Bešlić (1912-2008), Olgu Jevrić (1922-2014), Miru Brtka (1930-2014), Miroslavu Kojić (1949) i Vesnu Perunović (1960), koje su svojim umetničkim istraživanjima i osobrenom rukopisu obezbedile mesto u istoriji umetnosti, a neke od njih i pomerele granice u mediju skulpture.

Dr Maja Rakočević Cvijanov, Subotica, majarakocevic@gmail.com

Kolaborativni projekti sa umetnicama koje imaju ishodište u Subotici

Cilj predavanja je da hronološki prezentujem niz samostalnih izložbi i zajedničkih izlaganja u saradnji sa jednom ili dve umetnice poreklom iz Subotice i Novog Sada, koja se u kontinuitetu razvijaju od 2019. do danas.

Na izložbi u Parizu u galeriji Rivoli 59 pod nazivom Subotica – Pariz/Image Mouvement (2019) koju je osmisnila Jelena Grujićić, započinje saradnja tri umetnice: Maje Rakočević Cvijanov, Jelene Grujućić i Lee Vidaković. Umetnice koje su do tada živele u inostranstvu u specifičnom trenutku svog života okupljaju

se u Subotici, gde su odrasle, i započinju delovanje prožeto politikom druženja i solidarnosti. Udrživanje oko zajedničkog cilja dovelo je do toga da prikazuju intimistički rad, koje svaka stvara individualno, u svom ateljeu. Nastojanjem da izlože svoja umetnička dela iz periferije ka većim umetničkim centrima, razvijaju strategije vidljivosti i prisutnosti na umetničkoj sceni.

Paralelno započinje saradnja sa dugogodišnjom prijateljicom i kumom Editom Kadirić koja je tada živela u Španiji. Strategije su bile obrnute i imale su za cilj prisutnost u gradu odrastanja (Subotici) i domovini i usmerene ka vidljivosti u relevantnim ustanovama kulture. Saradnju proširujemo i po povezujemo se sa Jelenom Janev, umetnicom iz Novog Sada.

U nizu kolaborativnih izložbi predstavljam saradnju sa umetnicom Adrien Ujhazi iz Novog Sada, poreklom iz Subotice.

Zaključujem da je delovanje u savremenoj umetnosti stalna borba u kojoj je udruživanje, saradnja i solidarnost među umetnicima neophodna kako bi se opstalo u umetničkom sistemu danas u Srbiji. Takođe, postaju vidljive i specifične „ženske teme“ nastale iz života ovih umetnica, koje one prikazuju svedočeći sopstvenim iskustvom.

Ma Nela Tonković, Subotica, nelatonkovic@gmail.com

Da li je kultura zaista „ženskog roda“? Položaj radnica u kulturi u Srbiji

Sve statistike govore da u našoj zemlji žene više čitaju, češće odlaze u pozorište, redovno posećuju galerije... Jednom rečju, žene su većinska publika za kulturu u Srbiji. Zbog toga se veoma često u javnom prostoru kultura razumeva kao polje u kojem deluju žene za žene. Prigodno, pred gotovo svaki 8. mart publikuju se brojke koje izdvajaju žene kao najčešće konzumentkinje kulture, ali i kao većinski deo radnika/ca u kulturi. Međutim, ova slika je daleko od idilične – žene koje rade u oblasti kulture u Srbiji najčešće ne odbijaju posao, ne razdvajaju radno vreme od slobodnog vremena, veoma su slabo plaćene...

Tokom 2021. i 2022. godine realizovana su dva istraživanja „Identiteti žene u savremenom vizuelnom stvaralaštvu“ u okviru dvogodišnjeg regionalnog i međunarodnog umetničkog projekta „Rise of woman in culture in Western Balkan“ posvećenog ulozi i značaju žene u oblikovanju kulturne i društvene stvarnosti (Zavod za proučavanje kulturnog razvijatka, Beograd). Istraživanje „Rodna ravнопravnost za kulturnu raznolikost“ (podrška Međunarodnog fonda za kulturnu raznolikost UNESCO-a) sprovelo je sedam organizacija članica Asocijacije Nezavisna kulturna scena Srbije i pokazuje položaj radnica u kulturi.

Cilj predavanja je da upoznam polaznice sa rezultatima ovih istraživanja, ukažem na neke pogrešne prakse i ponudim alternativne modele za ostvarivanje ravnopravnosti položaja radnica u kulturi u Srbiji.

II ŽENSKI POKRET

Dr Margareta Bašaragin, Subotica, margareta.basaragin@gmail.com

Iz istorije Ženskog pokreta u Subotici između dva svetska rata

Postojeća literatura beleži da organizovanje žena i borba za emancipaciju imaju svoju, žensku istoriju, ali i svoje doprinose istoriji razvoja feminizma i ženskog pokreta kod nas. U prvoj fazi ovih istorija (kraj 19. i početak 20.v) i Subotičanke se udružuju i ulaze u javnost i osnivaju dobrotvorna udruženja nacionalnog i religioznog karaktera.

Danas se posebno ističe da su pet uglednih i obrazovanih Subotičanki učestvovale su na Velikoj narodnoj skupštini (25.11.1918. u Novom Sadu) ali su imale simboličnu funkciju i privremeno pravo glasa za žene nije postala zakonska praksa u budućnosti.

Cilj predavanja je da ukažem na aktivnosti ženskih organizacija u Subotici u međuratnom periodu na osnovu sačuvanih podataka iz subotičke međuratne periodike i pojedinih objavljenih radova iz 80-tih godina 20. veka .

Liberalno-građanska struja u ženskom pokretu ima paralelan tok sa socijalističko-komunističkom i one u nekim aktivnostima sarađuju i ovde u Subotici, naročito u pogledu političkog angažovanja žena u cilju dostizanja istih zakonskih prava koje poseduju muškarci. Zalažu se za mir i ističu ulogu žena u njegovom uspostavljanju kroz ravноправно učešće žena u kreiranju politika mira.

Neophodno je nadalje istraživati pomenute aktivnosti žena u višejezičnom, višekulturnom i višekonfesionalnom gradu jer postoje rasuti podaci u raznim arhivima i bogata memoarska građa koju treba ponovo vrednovati, danas sa vremenске dinstancje gotovo jednog veka.

Preporuka je da negujemo sećanja na borbu Subotičanki za ostvarivanje ženskih prava i mirovno delovanje nizom aktivnosti: organizovanjem radionica, predavanjima, saradnjom sa medijima, turističkim šetnjama i javnim obeležjima (spomen ploče).

Dr Margareta Bašaragin, Subotica, margareta.basaragin@gmail.com

Znamenite Jevreijke Subotice

Udruženje „Ženske studije i sitraživanja“ Novi Sad (ŽSI) neguje dugoročno osmišljene projekte Životne priče žena (koordinira S. Savić) i Znamenite žene, pored ostalih. Od 2020. Podružnica u Subotici realizuje pojedinačne projekte u vezi sa znamenitim ženama Subotice (Bašaragin 2020, 2021a, 2021b).

Cilj predavanja je da afirmišemo znamenite Jevrejke Subotice koje su živele i/ili radile u Subotici tokom 20. i 21. veka i da njihove životne priče učinimo dostupnim javnosti:

Tereze Šreger (Schräger Teréz, Harmann Raffaelné) (Szentes, 1863 – Subotica, 1940),
dr Lenke Reves rođ Kraus (? , 1884/1885 - Aušvic, 1944),
dr Margite Hercl (Herczl Margit) (Subotica, 1900 – Banja Luka, 1942),
dr Jolande Hojman (Heumann Jolán) (Subotica, 22. mart 1901 - Zagreb, 4. avgust 1978),
Jelisavete Alajn (Jelisaveta Allein) (Subotica 1909-?),
Laura Lola Vol Vinkler (Laura Lola Wohl Winckler) (Kalomeja, Poljska, 1914 – Subotica, 1941),
Ide Sabo (Pećuj, 6. jul 1915 - Novi Sad, 24. novembar 2016),
Magda Bošan Simin (Magda Boschan Simin) (Senta, 1922 – Novi Sad, 2006),
Lili Bek Krmpotić (Lili Beck Krmpotic) (Subotica, 1925 – Novi Sad, 2000),
Edita Špicer Hajzler (Edita Spitzer Heisler) (Subotica, 1925 – Izrael, ?),
dr Vere Zdravković, rođ Šrajber (Subotica, 19. decembar 1939),
Eve Ras (Éva Maria Balas Wagner Stević Ras) (Subotica, 1. januar 1941),
Mire (Miroslave) Adanja Polak (22. avgust 1942, Budimpešta)
i Sonje Licht (Subotica, 26. maj 1947).

Dajemo preporuke za afirmisanje znamenitih Jevrejki Subotice i čuvamo sećanja nizom aktivnosti: 1. javnim predavanjima, tribinama i promocijama, 2. istraživanjem i dokumentovanjem njihovih životnih priča, 3. uvođenjem teme znamenitih Subotičanki u programe ženskih studija, 4. trajnim obeležjima (spomen-ploče ili nazivi ulica), 5. uvrstiti podatke u turistčku ponudu Grada.

dr Mirjana Dokmanović, Subotica, mirad@eunet.rs

Doprinos ženskih studija razumevanju rodne dimenzije ekonomije

Ženske studije unose novi kvalitet i vrednosti u sve društvene nauke, uključujući i ekonomiju primenom interdisciplionarnog i rodno osetljivog pristupa u naučnim istraživanjima i kritičkim preispitivanjem naučnih i društvenih paradijmi.

Cilj predavanja je da predstavim značaj ove akademiske discipline u stvaranju i razvijanju znanja nužnih za razobličavanje modela putem kojih se reprodukuju rodne neravnopravnosti na tržištu rada, u trgovini, finansijama i međunarodnoj podeli rada, s jedne strane, i znanja nužnih za formulisanje i primenu rodno transformativnih ekonomskih politika.

U izlaganju predstavljam istorijat razvoja feminističke ekonomije, teme i oblasti kojima se bavi, kao i aktivnosti Udruženja „Ženske studije i istraživanja“,

Novi Sad, u promovisanju feminističke ekonomije putem organizovanjem kurseva i izdavanjem publikacija. Pored toga, prezentujem instrumente za definisanje urodnjenih ciljeva u ekonomskoj politici: rodni indikatori, rodno osetljiva statistika i rodno odgovorni budžet.

Od sedamdesetih godina 20. veka feministkinje ekonomistkinje preispituju preovlađujuće paradigme u ekonomskoj nauci koristeći rodnost kao analitičku kategoriju, ukazale na pitanja koja klasična ekonomija zanemaruje (ženski neplaćeni kućni rad) i dokazale da su sve politike, uključujući ekonomsku, odraz postojećih odnosa moći i da proizvode različite efekte na pojedine društvene grupe zavisno od pola, dobi, klase, nacije i drugim osnovama diskriminacije.

Uručivanje Nobelove nagrade za ekonomske nauke u 2023. godini profesorki ekonomije Klaudiji Goldin za proučavanje mesta i uloge žena na tržištu rada obezbedilo je temelje za dalja istraživanja u ovoj oblasti, kao i za urodnjavanje nacionalnih ekonomske politika.

Usvajanjem zakona i strategija u oblasti rodne ravnopravnosti Republika Srbija je potvrdila političko zalaganje za primenu rodno odgovornog budžeta. Na kraju dajem ocenu dokle se stiglo na tom putu i koji su izazovi u razvoju feminističke ekonomije u Srbiji.

Tatjana Latinović, Rejkjavik, Island, tatjana@krfi.is

Ženski štrajk

Cilj predavanja je da predstavim istorijat, sadržaj i zahteve ženskog štrajka žena na Islandu (ukupno 7) kao moćno sredstvo u borbi za dostizanje rodne ravnopravnosti a protiv diskriminacije u modernom i savremenom društvu 20. i 21. v.

Žene na Islandu započinju borbu za svoja prava kada sufražetkinja Bríet Bjarnhéðinsdóttir osniva Islandsko udruženje za ženska prava (Icelandic Women's Rights association, Kvenrettindafelag Islands, 1907). Misija organizacije je do danas dostizanje ravnopravnosti svih rodova u svim sferama društva i bori se protiv svake vrste diskriminacije.

Pravo glasa Islandanke dobijaju najpre na opštinskim izborima u Rejkjaviku 1907, a na parlamentarnim izborima 1915. Međutim, više od pola veka svega je 9 žena bilo izabrano za poslanice.

Radikalni ženski pokret Crvene čarape (osnovan 1970) (Áfram stelpur) inicira 24. oktobra 1975. prvi ženski štrajk kada je 90% Islandanki napustilo radna mesta i domaćinstva izašlo na ulice da bi se borilo za svoja prava, a zbog: ne-ravnopravnosti u platama, neplaćenog kućnog rada i nevrednovanja odgajanje dece, nije bilo dečjih vrtića i žene nisu dobijale poslove za koje su kvalifikovane. Štrajk je stvorio dugoročne promene u društvu.

Naredni ženski štrajkovi nazvani su Slobodan dan za žene (kvænnfri) i organizovani su još šest puta: 1985, 2005, 2010, 2016, 2018. i 2023 sa zahtevima za dostizanje ekonomske ravnopravnosti i političke participacije žena. 2018 je tema #metoo pokret, a demonstracije su održane u 20 drugih mesta na Islandu.

2023. Ženski štrajk (kvænnaverkfall) pod nazivom „Zar je to ravnopravnost?“ je bio štrajk solidarnosti u kom je učestvovalo 36 ženskih i LGBTQ organizacija i sindikata. Osnovi zahrevi bili su reevaluacija tzv. ženskih zanimanja, borba protiv nasilja nad ženama i pravednija podela odgovornosti u tzv. ’trećoj smeni’.

III ŽENE U JAVNOM PROSTORU

Prof. dr Viktorija Aladžić, Subotica , aviktorija@hotmail.com

Od pločnika do budoara – prostorne mogućnosti žene u 19. veku

Do sada je u ženskim studijama pažnja bila na profesijama koje žene nisu mogle osvojiti u javnom prostoru jer su bile rezervisane za muškarce. Manje je podataka o prostorima u kojima su žene akterke, ali su ti prostori daleko od javnosti - prostitucija i služenje u privatnim domovima.

Cilj predavanja jeste da prikažem i analiziram prostore u Subotici koji su tokom 19. veka, a i kasnije, bili namenjeni ženama daleko od javnosti, organizovani ili stvarani od strane žena, kao i njihovu ulogu vezanu za određene prostore.

U 19. veku ženska osoba je bila u posedu svog oca, a kasnije supruga i nije imala mogućnosti samostalnog odlučivanja, sve dok nije na neki način ostala bez skrbnika. Međutim, postoje pojedinačni slučajevi u kojima je ženama bila data sloboda da se bave ’muškim’ aktivnostima: vođenje poslova, preduzetništvo ili izgradnja kuća i palata.

Posebnu pažnju posvećujem ženama čija je uloga bila da za novac seksualno opslužuju muškarce, sa prikazom prostora za koje znamo da su funkcionalisali kao bordeli iako se u javnosti izbegavalo navoditi tačna funkcija ovih prostora. Profesija prostitutki cvetala je tokom 19. veka zbog specifičnog načina odgajanja kako muške tako i ženske dece, a naročito za vreme ratova u 20. veku.

Bogato društvo 19. veka opsluživala je i vojska sluškinja koje su takođe imale svoje mesto u društvenoj hijerarhiji, odnosno u kućama i palatama.

Preporuka je da se šira javnost upozna sa ovim subotičkim prostorima u vezi sa ženama i njihovim ulogama i mestu u društvu na prelazu vekova, organizovanjem turističko-edukativnih šetnji različitim povodima u Subotici (Dan secesije, Dan grada i sl.) kako bi se između ostalog skrenula pažnja na profesije koje imaju manju moć u društvu daleko od javnosti.

Prof. dr Viktorija Aladžić, Subotica, aviktorija@hotmail.com

O Subotici ili kako se brani grad

Ovo pilot predavanje poziv je na odbranu grada (Subotice) od profitera i institucija koje umesto javnog interesa zastupaju interes investitora. Prvi korak koji je potrebno da preduzmem ukoliko želimo da učinimo nešto dobro za svoj grad jeste edukacija o istoriji grada i njegovom razvoju a neophodna je na svim nivoima od osnovne, preko srednje škole do univerzitetskih i ženskih studija. Kako je uopšte moguće planirati budućnost grada, uključujući i rodnu dimenziju, ako se ne poznaje njegova istorija i dosadašnji urbani razvoj?

Cilj predavanja je da prikažem urbani razvoj Subotice, način na koji se ona planirala, koje su bile teškoće u njenom planiranju, koji su bili propusti, a koja izuzetna ostvarenja koja i danas mogu da nas inspirišu na delovanje.

Osim toga prikazujem razvoj njene autentične urbane strukture. Subotica je počela da se razvija u moderan evropski grad tek početkom 19. veka. Iako kratak taj razvoj je doprineo da Subotica u mnogim tehnološkim ostvarenjima prati dešavanja na evropskoj sceni, kao što je dolazak železnice, izgradnja značajnih objekata u stilu secesije i rana primena armiranog betona u arhitekturi. Još je značajnije da se Subotica gradila i razvijala prema pravilima koja su omogućila da sa svakom novom izgradnjom bude uređenija i lepša. Vrhunac razvitka dogodio se neposredno pred izbijanje Prvog svetskog rata, kada je, nažalost, i prekinut.

Razgradnja grada i nepoštovanje zatečene urbane matrice započela je u Socijalističkoj Jugoslaviji, a negativne tendencije danas su intenzivnije nego ikada ranije.

Predavanje šalje preporuku za održavanje niza radionica u kojima bi se građanke i građani Subotice osnažili za aktivnosti očuvanja kulturne baštine grada.

Dr Margareta Bašaragin, Subotica margareta.basaragin@gmail.com

Rodno osetljiv jezik u službenoj upotrebi – osnovni pristupi

Ženske studije kao alternativni visokoškolski obrazovni program afirmišu nove interdiscipline koje se u svetu predaju kao akademski program. Takva je i feministička lingvistika (FL) koju kod nas uvodi Svenka Savić. FL

ukazuje na napore istraživača i istraživačica da prouče jezik i govor žene, potom kako drugi govore ili pišu o ženama u različitim društvenim, kulturnim i jezičkim okruženjima.

Cilj predavanja je da prikažem teorijske osnove i predloge primene rodno osteljivog jezika (ROJ) u službenoj i javnoj upotrebi u Srbiji, a na osnovu tri

publikacije *Vodiču za rodno osetljiv jezik* (Savić, Stevanović, 2019), *Priručniku za rodno osetljiv jezik* (Cvetinčanin Knežević, Lalatović 2019), *Rod i jezik* (Savić i sar, 2008), u neposrednoj praksi kroz 11 preporuka.

Postoje različiti termini u upotrebi: rodno osetljiv, rodno izdiferenciran, korektan, neutralan, inkluzivan, nediskriminatorični jezik, među kojima postoji manje razlike. Mi koristimo rodno osetljiv jezik (ROJ) i bavimo se pitanjem njegove standardizacije u službenoj i javnoj upotrebi. Standardni jezik se koristi u pisanoj i govorenoj komunikaciji u administraciji, medijima, izdavaštvu i institucijama obrazovanja.

Inventar problema koji istražujemo obuhvata upotrebu ROJ-a: u medijima, u obrazovanju, u naučnim časopisima, na sajtovima univerziteta, u sudu, lekarskim ordinacijama i dr.

Posebno je važna i nevrebala komunikacija npr. u javnim toaletima ili u reklamama putem slika ili oznaka, ali i neverbalno ponašanje (rukovanje, grljenje, ljubljenje).

Postoji dosledna upotreba ROJ-a u razgovorima među feministkinjama - putem interneta na društvenoj mreži *Ženska posla*, što predstavlja paralelnu kulturu jezika.

Zaključak je da ROJ ne podrazumeva samo doslednu primenu ženskog gramatičkog roda prilikom imenovanja ženskih osoba, njihovih zanimanja ili titula, već obuhvata i načine na koje se jezik koristi radi otklanjanja raznih vidova diskriminacije u jeziku, ali i one koje doprinose većoj vidljivosti žena i njihovom doprinosu društvu, nauci, kulturi i sl.

dr Mirjana Dokmanović, Subotica, mirad@eunet.rs

Kako prepoznati i razumeti rodnu dimenziju sektorskih oblasti

Novi Zakon o rodnoj ravnopravnosti („*Službeni glasnik Republike Srbije*“, br. 52/2021) usvaja urodnjavanje, odnosno uključivanje rodne perspektive u sve javne politike, planove i prakse, kao sredstvo za ostvarivanje i unapređivanje rodne ravnopravnosti. Rodna perspektiva se odnosi na uzimanje u obzir rodnih razlika, razlika po polu i različitim interesa, potreba i prioriteta žena i muškaraca i njihovo uključivanje u sve faze planiranja, pripreme, donošenje i sprovodenje javnih politika, propisa, mera i aktivnosti. Z o RR uređuje obaveze organa javne vlasti, poslodavaca i drugih socijalnih partnera da integrišu rodnu perspektivu u oblasti u kojoj deluju.

Cilj predavanja je da ukažem na načine prepoznavanja i razumevanja rodne perspektive odn. rodne dimenzije pojedinih sektorskih oblasti, naročito onih koji se smatraju rodno neutralnima: energetika, turizam, saobraćaj, urbano

planiranje, infrastruktura, životna sredina, bezbednost, azil, nošenje i držanje malokalibarskog oružja, upravljanje vanrednim situacijama, strukturalno prilagođavanje privrede, privatizacija i spoljni dug.

Razumevanje rodne dimenzije ovih oblasti i pojedinih pojava (npr. siromaštvo) prvi je korak u razvijanju politika, propisa i mera koje imaju potencijal da ostvare ciljeve RR i doprinesu unapređivanju položaja žena.

Javne politike i propisi koji se formulišu na rodno neutralan način, ignorisući rodno specifične situacije i različite moguće efekte na žene i muškarce, dovode do ukidanja ili umanjivanja prava i mogućnosti diskriminisanih grupa. Prepoznavanje, uvažavanje i uključivanje rodne dimenzije doprinosi ravnopravnom pristupu žena i muškaraca pravima i mogućnostima i sprečava potencijalne negativne uticaje na žene, posebno na pripadnice osjetljivih društvenih grupa.

Dejan Mrkić, Subotica, dejanmrkic@gmail.com

Dve žene među subotičkim industrijalcima između dva rata

Subotica je kraj Prvog svetskog rata dočekala sa očuvanim privrednim resursima, što joj je obezbedilo poziciju među razvijenim gradovima novog kraljevstva južnih Slovena. Nasleđena industrija i zanatstvo predstavljalo je solidne preduslove za dalji razvoj privrednih potencijala. Pored toga, nova država je preduzimljivim subotičkim industrijalcima i trgovcima otvorila tržište koje je za njih bilo sasvim novo.

Cilj predavanja je da na osnovu sačuvane arhivske građe i istorijskih izvora predstavim preduzetnice i uspešne žene međuratnog perioda u Subotici od kojih su dve vodile preduzeća sa najvišeg mesta: vlasnica najveće industrije mesa u zemlji, Tereza Hartman (Schräger Teréz, Hartmann Raffaelné, 1863–1940), kao i Etelka Rajčić (1892 - 1975), čija je štamparija izdavala i novine. O njihovom poslovanju ostali su podaci u brojkama, a o njihovim životima po neki novinski članak i mnoštvo usmenih priča koje su se prepričavale još decenijama. Zajedničko im je što imaju senzacionalistički ton, poput mitova koji su pratili druge uspešne žene kroz istoriju.

Nakon Drugog svetskog rata će vlasništvo nad fabrikama i trgovačkim radnjama preći iz privatnog najpre u državno vlasništvo, a zatim i u ruke samoupravnih radnika i radnica (u doba tzv. samoupravnog socijalizma). Time klasa privatnih preduzetnica prestaje da postoji, ali se istovremeno javlja novi početak i nova šansa za žene da se afirmišu u različitim profesijama.

Dr Zorica Mršević, Beograd i **mr Svetlana Janković**, Beograd
zorica.mrsevic@gmail.com svetlana.jankovic.cacak@gmail.com

Rodni aspekti klimatskih promena - Položaj i uloga žena u klimatskim promenama

Cilj predavanja je da ukažemo na rodne aspekte klimatskih pojava u svetu danas koje uključuju njihov uticaj na zdravlje i socioekonomski status žena ali i ulogu žena kao akterki procesa očuvanja životne sredine.

Klimatske promene su planetarni problem jer pogađaju sve zemlje i njihovo stanovništvo, posebno one siromašne i zemlje u razvoju. Stanovnice najsistemašnijih krajeva sveta su najosetljivije na uticaje klimatskih promena (npr. na zdravlje) i najmanje će imati mogućnosti da im se prilagode.

Rodni aspekt uticaja klimatskih promena ogleda se u izraženom aktivizmu žena (u ekološkim kampanjama, protestima i pokretima koji zahtevaju bolju regulativu klimatskih promena). Žene se više brinu o zaštiti životne sredine nego muškarci i imaju jača proklimatska mišljenja i politička ubedjenja. Kada se nalaze na državnim položajima kao i pozicijama u lokalnim zajednicama često imaju bolja rešenja projekata u vezi s klimom. Time doprinose formiranju svesti da je važno da žene učestvuju u bitnim odlukama ali i u raspolaaganju novcem. Ipak, žene obično nemaju mogućnost da raspolažu doniranim novcem kao pomoć za razliku od muškaraca. Pri tom treba imati u vidu da borba protiv klimatskih promena nije borba za vlast, to je borba za – preživljavanje!

Ženske inicijative pokrenute u parlamentima nekih članica EU (februar-maj 2022) zalažu se da ekocid bude sankcionisan kao međunarodni zločin iz domena nadležnosti Međunarodnog krivičnog suda. Premda je neizvesno ostvarivanje tog željenog cilja ovakve inicijative i kapmanje jesu jasna osuda bezobzirnog oštećenja životne sredine (Vejnović, 2022, septembar 3) i već u sadašnjoj fazi doprinose podizaju svesti međunarodnih faktora da je i ekocid moguća pravno relevantna osnova za odobravanje azila, a ne samo ratovi i politički progoni.

2.4.2.3. Završni radovi polaznica i polaznika

Da bi stekle uslov za pisanje završnog rada uz pomoć mentorke, potrebno je da polaznice/i prisustvuju najmanje polovini predavanja (uživo ili putem Zum aplikacije) (podaci dati u Tbl. 3).

Tbl. 3. Lista prisustva „Ženske studije 2023. Subotica“ zimski semsetar 2022/23. (21.10-16.12.2023)

Br.	Prezime	Ime	21. 10.	28. 10.	4. 11.	11. 11.	18. 11.	25. 11.	2. 12.	9. 12.	16. 12.
1.	Balažević	Ivana	+	+	-	-	-	+	-	+	+
2.	Biber	Ružica	+	+	+	+	+	+	+	-	+
3.	Filipović	Maja	+	+	+	-	-	-	-	-	-
4.	Gilanji	Hana	-	-	-	-	+	+	+	+	+
5.	Janković	Tatjana	+	+	+	-	+	+	+	+	+
6.	Jovović	Nataša	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7.	Lalić	Maja	-	-	-	+	+	+	+	+	+
8.	Manhart	Zorica	+	-	+	+	-	-	-	-	-
9.	Milić	Bojana	+	+	+	-	-	-	-	-	-
10.	Pezerović	Selma	-	-	-	-	+	+	+	+	+
11.	Rac	Ričard	+	+	+	-	-	-	-	+	+
12.	Strugar Varga	Ivana	-	-	-	+	+	+	+	+	+
13.	Šefčić	Melinda	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14.	Šintić	Nika	-	-	-	+	-	-	-	-	-
15.	Tica	Smiljka	+	+	-	+	+	+	+	-	-

Teme završnih radova (individualni rad ili rad u timu) polaznice definišu uz pomoć mentorke, čiji je zadatak da usmerava tok rada, uz zahteve koji su dati u uputstvima u Ženskim studijama (up. fusnotu 4), ali i podstiče oduševljenje i ushićenost onim što je interesovanje. Fokus u mentorskom radu bio je na samostalnom istraživačkom radu i pisanju prikaza kao akademskog oblika diskursa (svi radovi su arhivirani u dokumentaciji ŽSI u Novom Sadu i u Podružnici u Subotici).

Završni rad napisale su 6 (od 15) upisanih polaznica i 1 polaznik (Tbl. 4). Iz ponuđenih tema obuhvaćenih Programom.

Temu I Žene u umetnosti 2 polaznice su odabrale za završni rad. U pitanju je pregledni i istraživački doprinos individualnim umenticama Subotice kao i pi-

sanje biografske odrednice znamenitih žena na Wikipediji (za koju je potrebno savladati određenu tehniku prikazivanja biografskih činjenica).

Temi II Ženski pokret, pripadaju 2 završna rada posvećena ulogama Subotičanki u političkom životu države krajem 19. i početkom 20. veka i pojedinačnim naporima za ostvarivanjem ženskih prava.

Temu III Žene u javnom prostoru objedinjuju 3 rada s fokusom na metodu životne priče aktivistkinja i 'običnih žena' kojim razotkrivamo stavove i delovanje žena u savremenom društvu.

Tbl 4. Podaci o završnim radovima polaznica/ka raspoređen u tri tematske celine

I ŽENE U UMETNOSTI			
Br.	Ime i prezime	Naslov rada	Mentorka
1.	Tatjana Janković	Znamenite žene Subotice: Paula Heck (1925-2014) pozorišna umetnica	M. Bašaragin
2.	Maja Lalić	Odrednica na wikipediji – Edita Kadiric	M Bašaragin
II ŽENSKI POKRET			
3.	Ivona Balažević	Subotičanke na Velikoj skupštini (1918)	M. Bašaragin
4.	Ričard Movari Rac	Skice iz svakodnevnog života žena na severu Bačke u vreme dualizma	M. Bašaragin
III ŽENE U JAVNOM PROSTORU			
5.	Hana Gilanji	Večita disidentkinja	M. Bašaragin
6.	Selma Pezerović	Metoda životne priče u ženskim i rodnim studijama - Razgovor s Mirditom Salij u Sjeverne Makedonije	S. Savić
7.	Ivana Strugar Varga	Životna priča Ane (1955) iz Šušnjara kod Dervente	S. Savić

Osnovni podaci o sadržaju završnih radova (abecdenim redosledom prezimena polaznica i polaznika).

Prikupljanje i analiza do sada objavljenih podataka o znamenitoj pozorišnoj umetnici u Subotici Pauli Heck (1925-2014) sa namerom afirmacije doprinosa žena pozorišnom životu Subotice u naučnoj i široj javnosti, naročito mладим generacijama.

Tatjana Janković završila Visoku poslovnu školu strukovnih studija na Univerzitetu u Novom Sadu, smer: Trgovina i međunarodno poslovanje (2007). Pohađala je Controlling Academy MCB Edukacije Belegrade (2019). Više od dvadeset godina radi u privatnom sektoru finansija i kontrolinga.

Tatjana Janković

2. Biografska jedinica o savremenoj vizuelnoj umetnici Subotice Editi Kadirić (1976).

Maja Lalić studira Političke nauke na Univerzitetu u Beču (2017-). Zaposlena je u Konzularnom odeljenju Ambasade Republike Srbije u Beču, Austrija.

Maja Lalić

3. Prikaz biografija pet Subotičanki, učesnica Velike skupštine (1918) koje su se svojim društvenim i političkim zalaganjem borile za bolji položaj žena u tadašnjem društvu, na osnovu dostupne literaturе.

Ivona Balažević studentkinja je treće godine osnovnih studija istorije na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu.

Ivona Balažević

4. Uvid u život i istorijsku ulogu žena u periodu Austro-Ugarskog dualizma (1867-1918) na tlu Vojvodine, odn. današnjeg Severnobačkog okruga, a na osnovu primarnih i sekundarnih istorijskih izvora.

Ričard Movari Rac student je treće godine osnovnih studija istorije na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu.

Ričard Movari Rac

5. Prikaz knjige *Znamenite Jevrejke Subotice: Sonja Licht - životna priča*, prir. Margareta Bašaragin, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad, 181.str.

Hana Gilanji pohađa Gimnaziju „Nikola Tesla“ u Budimpešti.

Hana Gilanji

6. Intervju sa Mirditom Saliu, prevoditeljicom, novinarkom romske redakcije i aktivistkinjom u Severnoj Makedoniji, sa fokusom na upotrebu rodno osteljivog jezika u romskom jeziku.⁸

Selma Pezerović završila je Stručni diplomski studij Javna uprava na Pravnom fakultetu Svjetišilišta u Zagrebu, Hrvatska (2017). Radi kao novinarka za Web portal and magazine „Phralipen“ (2017-).

Selma Pezerović

.....
⁸ Intervju pod naslovom „Mirdita Saliu: Rodna osjetljivost u romskom jeziku“ je objavljan na sajtu Phralipen. Glasilo romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj 25.12.2023. Dostupno na: <https://phralipen.hr/2023/12/25/mirdita-saliu-rodna-osjetljivost-romskog-jezika/>.

7. Primena metoda životne priče.

Ivana Strugar Varga završila je Fakultet političkih Nauka, Univerzitet u Beogradu, živi i radi u Novom Sadu.

Ivana Strugar Varga

2.4.3. Završni događaj: dodela sertifikata

Završna svečanost, Savremena galerija Subotica, 16. decembar 2023.

T. Kiš Čegar, O. Čegar, M. Dokmanović, R. Biber, T. Janković, M. Bašaragin, M. Račočević Cvijanov, V. Aladžić, I. Balažević, R. Rac, S. Simeunović, D. Kašaš
Foto: dokumentacija ŽSI.

Dodata sertifikata podrazumeva javnu odbranu tokom koje polaznice/i javno obrazlažu osnovni sadržaj završnih radova, uz navođenje moguće praktične

primene rezultata (16. decembra 2023) u prostoru Savremne galerije Subotica (Park Rajhla Ferenca 5).

2.4.3.1 Evaluacija programa

Anonimna evaluacija programa pokazala je sledeće odgovore na 3 postavljena pitanja⁹.

1. Da li su predavanja u programu Ženskih studija ispunile tvoja očekivanja?

Opiši na koji način?

- *Uživala sam istražujući o životu pozorišne umetnice Paule Heck za svoj završni rad jer sam imala priliku da saznam više i o samom radu Narodnog pozorišta Subotica posle drugog svetskog rata. Takođe, zahvaljujući prezentacijama i priči o znamentim a zaboravljenim ženama kao i o istoriji Subotice („Kako se brani grad“) moja očekivanja su više nego ispunjena.*

- *Pozitivno sam iznenadena širokom ponudom predavanja, tema i predavačica. Puno sam naučila, ne samo o ženskom iskustvu kroz različite teme, nego i o samoj povijesti grada Subotice. Nadam se da će vas imati priliku upoznati i uživo i posjetiti grad.*

- *Saznala sam mnoge stvari koje će mi koristiti u daljim studijama, mentorka dr Margaretra mi je pomogla da se usavršim u pisanju rada.*

- *Stekla sam puno novih saznanja iz oblasti koje su mi do sada bile nedostupne.*

2. Šta je bilo najkorisnije od predavanja koja si slušala (možete zaokružiti više od jednog izbora)? Obrazloži svoj izbor?

- *Na predavanjima sam saznala o temama o kojima ranije nisam imala priliku da čujem ili pročitam. Zahvaljujući predavanjima i literaturi koja je pomogla da bolje razumem istoriju, ideje, vrednosti i uverenja žena, dobila sam alat kojim ču između ostalog moći da branim sopstvene stavove i delim argumenotvano činjenice o položaju žena.*

- *Iako su sva predavanja bila poučna ona koja sam označila izdvajila su se kako zanimljivošću pristupa temi, tako i kroz interaktivnost koju su predavačice ponudile. Potaknule su me na razmišljanje i dale ideju za daljnje djelovanje u okviru svojih tema.*

- *Smatram da mi je bilo vrlo zanimljivo i korisno, životna priča Minje Peković je ostavila njiveći utisak na mene.*

- *Oblasti koje su me zainteresovale a nisam imale dostupnih informacija*

.....
⁹ Izgled i sadžaj evalucionog lista dostupan u brošurama: Bašaragin i Savić 2022 (https://www.zenskestudije.org.rs/images/ZSSubotica/enske_studije_posle_25_godina_u_Subotici.pdf), Bašaragin 2022 (https://www.zenskestudije.org.rs/images/publikacije/S_SU_jesen_2022_broura.pdf), Bašaragin 2023 (https://www.zenskestudije.org.rs/images/ZSSubotica/Broura_enske_studije_SU_maj-jul_2023.pdf).

5. Iz koje oblasti Ženskih studija bi volela da proširiš znanje, nakon osnovnog, a stečenog u ovom programu?

- *Volela bih da proširim znanje sa aspekta položaja žena na polju ekonomije (npr.Klaudija Goldin – Položaj žene na tržištu rada - za šta je dobila Nobelovu nagradu) kao i žene u Subotici kroz istoriju.*

- *Nakon ovog programa zainteresirana sam se aktivnije baviti temom rodno osjetljivog jezika, osobito u medijskom kontekstu (ali i religioznom, odnosno jesu li i na koji način interpretacije i prijevodi svetih tekstova rodno osjetljivi), te ulogom žena u mirotvorstvu, tijekom i nakon sukoba.*

Završna svečanost, 16. decembar
2023. Foto: D. Bećar

3.0. MEDIJSKA PREZENTACIJA ŽENSKE STUDIJE U SUBOTICI: oktobar-decembar 2023.

Medijska reprezentacija Ženskih studija ima tri oblika.

Medijsko praćenje programa – najava susreta i vest o dogodenju na sajtu ŽSI i preko društvenih mreža (Fejsbuk, Instagram, Ženska posla i dr.).

Tokom trajanja programa Ženskih studija ostvarena je veoma uspešna saradnja sa lokalnim gde su susreti i predavanja redovno najavljuvani.

3. Video zapis „Ženske studije 2023 - IV generacija“ koji dokumentuje alternativni visokoškolski obrazovni program Ženskih studija četvrte generacije polaznica u Subotici.¹⁰ U njemu učestvuju predavačice i polaznice, sa ciljem da zabeležimo i afirmišemo obrazovni program Ženskih studija sa osnovnom idejom povezivanja njihove istorije i budućnosti. Dostupan je na: <https://www.youtube.com/watch?v=UMEFqgPqbFs>.

¹⁰ Linkovi do video zapisa o prvom, drugom i trećem ciklusu Ženskih studija u Subotici 2022:

<https://www.dailymotion.com/video/k6ciChUt1RcNcgyl0m>

<https://www.dailymotion.com/video/k6ZfB3q2lY2onPyCE8N>

<https://www.dailymotion.com/video/x8mmmp4d>

4.0. ZAKLJUČCI

Javnost. Primena znanja iz ženskih studija izlazi u javnost na različite načine i u povodu raznih aktivnosti.

Kao nov vid načina ulaska u javnost i širenja znanja koja nisu dovoljno zastupljena, predavačica Vrifikorija Aladžić je ponovila šetnju gradom Subotica „Od pločnika do budoara - stazama žena na prekretnici 19. u 20. vek“ (27.10.2023), a motivisana održanim predavanjem na ŽS.¹¹

Mirjana Dokmanović i Margareta Bašaragin su radnoj grupi za izradu Nacionalnog akcionog plana (NAP) za primenu Rezolucije Saveta bezbednosti UN 1325 za period 2024-2026. Kroz aktivno učestvovanje doprinele su kao predstavnice civilnog društva (ŽSI) opštem cilju NAP „unapređenja bezbednosti žena u miru, konfliktu i postkonfliktnom oporavku društva, kriznim i vanrednim situacijama“.

Sedište Asocijacije „Mreža za evropski ženski lobi“ je sada u Subotici, a Margareta Bašaragin je delegatkinja EWL u Briselu. Zahvaljujući umrežavanju sa ženskim organizacijama iz evropskih zemalja ostvarila je saradnju sa predstanicama (Tatjana Latinović) i na edukativnom programu ŽS.

Kontinuiteti. Dve polaznice prvog ciklusa ženskih studija Tatjana Kiš Čegar, Maja Rakočević Cvijanov i polaznik trećeg ciklusa Dejan Mrkić su u ovom ciklusu preuzezeli predavačku ulogu, čime se obezbeđuje kontinuitet u procesima nastanka i širenja znanja za sebe i druge i nudi prostor nesmetanog i slobodnog istraživanja i izražavanja iz oblasti ženskih i rodnih studija.

Širenje saradnje sa drugima. Proširile smo saradnju sa pojedinkama uklju-

11 Prvu šetnju organizovala je u povodu Dana secesije u Subotici 10.06.2023. Tokom šetnje više od 200 osoba upoznale su se sa arhitektonskim zdanjima Subotice koje su povezane sa sudbinama Subotičanki na prelazu 19 i 20. veka: sluškinjama, ženama u prostitutuciji, gazdaricama, i svim ženskim osobama koje su ostavile trag u subotičkoj gradskoj istoriji, ili čija je sudbina zabeležena u sačuvaoj arhivskoj gradi: 1. Kuća Jelisavete Batić – Dimitrija Tucovića 3, 2. Najamna kuća Marije Maksimović – Rudićeva 2a, 3. Najamna palata Piroške Vojnić Zelić – Trg žrtava fašizma 14, 4. Najamna palata Tereza Vojnić Hajduk – Trg žrtava fašizma 10, 5. Najamna palata Marije Zarić – Štrosmajerova 5, 6. Najamna kuća Marije Kolarić – Maksima Gorkog 24, 7. Bordel Roze Loinger, rođene Gal – Huga Badalića 4, 8. Ulica crvenih fenjera između dva rata – Zaharija Orfelina 4, 9. Porodična kuća Hermine Kon, rođene Krishaber – Maksima Gorkog 6, 10. Najamna kuća Klare Parčetić – Maksima Gorkog 8, 11. Bordel gradonačelnika Jovana Dimitrijevića – Korzo 6, 12. Prostori u kojima su živele sluškinje – Korzo 15, 13. Najamna kuća Klare Grim rođene Rot – Matije Krvina 4.

čenim u program: predavačicama i polaznicama, NGO organizacijama (EWL¹²), a novina je učešće predsednice Islandskog udruženja za ženska prava (Icelandic Women's Rights association, Kvenrettindafelag Islands, Rejkjavik).

Izdavaštvo. Ostvarile smo jedan od ciljeva programa: održavanje kontinuiteta sa istorijatom i prethodnicama ŽS u višejezičnoj i višekulturalnoj Subotici, Vojvodini i Srbiji (regionu). O teme svedoči publikacija *Prilog istoriji ženskih studija u Vojvodini: Ženske studije u Subotici* (M. Bašaragin, finansijska podrška Zavod za ravnopravnost polova, Novi Sad, 2023).

Povećana brojnosti obrazovanih za ženska i rodna pitanja. Tokom četri ciklusa ŽS u Subotici ukupno je 38 osoba stekla sertifikat što sada već čini veliki potencijal za širenje novih (sa)znanja drugima, ali i za istraživačke, publicističke i aktivističke poduhvate u budućnosti, kako u lokalnoj sredini, tako i šire.

Povećana prisutnost na aktivnostima. Više od 50 osoba prisustvovalo su pojedinačnim predavanjima (uživo ili onlajn), što pokazuje da je interesovanje za odabrane teme bilo i izvan prijavljene grupe polaznica, čime se širi afirmisanje interdisciplinarnih ŽSI u gradu Subotici.

Ponavljanje znanja je važno. Za kontinuitet visokoškolskih ženskih studija važno je ponavljanje pojedinih tema i pojedinih diskusija kroz četiri ciklusa, čemu se pridružuju nove generacije polaznica, saradnica i predavačica drugači-jeg predznanja i ženskog iskustva.

Interkulturnalnost. Posle četiri ciklusa polako sazreva vizija da ŽS u Subotici ujedinjuju sve žene oko pitanja značajnih za žensku istoriju, ženski pokret i ženske doprinose nauci, umetnosti, politici, kulturi i ženskim nevalidnim organizacijama. Istovremeno nadilaze razlike koje su uslovljene dnevnpolitičkom tradicijom i postojećim praksama ženske identifikacije kroz pripadnost pojedi-

¹² Asocijacija „Mreža za Evropski Ženski Lobi“ (Network for European Women's Lobby) je dobrovoljna, nevladina, nedobitna asocijacija, zasnovana na slobodi udruživanja, sa ciljem promovisanja i unapređenja ženskih ljudskih prava i rodne ravnopravnosti i pridruživanja asocijaciji Evropski ženski lobi – European Women's Lobby (EWL). Osnovana je 2009. a danas je čini je 17 ženskih organizacija iz Srbije: Autonomni ženski centar, Beograd, Iz kruga, Beograd, Žene u crnom, Beograd, Impuls, Tutin, Udruženje Roma, Novi Bečeј, Udruženje „Ženske studije i istraživanja“, Novi Sad (ŽSI), podružnica Subotica, Romski Ženski Centar „Rromnjako ILO Zrenjanin“, Zrenjanin, Peščanik, Kruševac, Žene za mir, Leskovac, Udruženje „Labris“ - Organizacija za lezbejska ljudska prava, Beograd, Udruženje Romkinja „Osvit“, Niš, SOS telefon za žene i decu žrtve nasilja, Vlastotince, Romski ženski centar „Bibija“, Beograd, Ženski prostor, Niš, Feministički kulturni centar BeFem, Beograd, ROZA – udruženje za radna prava žena, Zrenjanin, Organizacija za podršku ženama sa invaliditetom „Iz kruga Vojvodina“ Novi Sad. Osnovne aktivnosti su u oblastima: ljudska prava žena, politika uklanjanja diskriminacije žena, mirovna politika, učešće žena u politici i javnom životu, obrazovanje, socijalna politika i socijalna inkluzija, siromaštvo i razvoj, rad i zapošljavanje, ekonomija, zdravlje žena, ekologija, prevencija i zaštita od svih formi rodno zasnovanog nasilja, porodica i porodični odnosi, nove informacione tehnologije, nauka, kultura, mediji i drugim oblastima.

nim jezičkim i nacionalnim zajednicama (naročito u Subotici i vojvođanaskom prostoru). Time na delu ostvaruju ideju interkulturalnosti proširujući je i na kulturnu razmenu onih sa manje društvene moći: starijih žena, mlađih žena, Romkinja, invalidinja, itd.

Ženske studije su akademski aktivizam. ŽS su relativno mlada humanistička interdisciplina kod nas i u svetu koja propituje vladajuće naučne kanone monodisciplina (lingvistika, istorija, psihologija, sociologija i sl.) kao relevantne za kolektivno i pojedinačno žensko iskustvo i kritički propituju društvenu stvarnost. ŽS istražuju, publikuju, obrazuju i dokumentuju o ženskim doprinosima i delovanjima u društvu, temelje se na feminističkim principima i uključuju aktivno učešće istraživačica, predavačica, ekspertkinja i polaznica u procesu širenju (sa)znanja lokalnoj i široj sredini.

5.0 PREPORUKE

Za buduće uspešno ostvarivanje programa Ženskih studija u Subotici, ali i Vojvodini, Srbiji i regionu preporučujemo sledeće.

1. Saradivati sa ženskim organizacijama i inicijativama lokalno i regionalno.
2. Odabirati tematski krug na osnovu anketa i evaluacija potencijalnih predavačica i polaznica, a u skladu sa lokalnim potrebama.
3. Afirmisati literaturu iz oblasti ženskih i rodnih studija na BCGHS jezicima.
4. Podsticati aktivizam polaznica koliko i naučnu delatnost (pisanje prikaza knjiga, samostalnih kritičkih radova i pojedinih delova, kao što je sažetak ili lista literature sl.).
6. Poštovati osnovne feminističke principe (solidarnosti, sestrinstva, saradnje, međusobnog uvažavanja i dr. i negovati individualni pristup prema svakoj polaznici) u nastavi.
7. Čuvati sećanje na značajne datume za žensku istoriju obeležavanjem, lokalno, regionalno i u odnosu na svet.
8. Omogućiti dostupnost programa ŽS svima bez obzira na pol, rod, jezik, veru, nacionalnost, klasu, rasu, zdravstveno i materijalno stanje, obrazovanje i sl. i omogućiti javnost i transparentnost programa ŽS.
10. Posebno saradivati sa medijima kako bi program ŽS dobio na afirmaciji i popularizaciji i povezivati ga sa arhivskim pohranjivanjem u novu medijsku formu – video zapis.

6.0 PRILOZI

Prilog 1: Spisak izdanja Udruženja „Ženske studije i istraživanja“ (ŽSI): 1999-2023. (samostalno i/ili u saradnji sa drugim organizacijama)

1. Savić, Svenka (ur.) (1999), **Feministička teologija**, Fut. publikacije, N. Sad.
2. Savić, Svenka (2000), **Vera Šosberger (1927-1972)**, Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad.
3. Stojaković, Gordana (2000), Novi Sad iz ženskog ugla, Fut. publikacije, N. Sad.
4. Savić, Svenka (ur.) (2001), **Vojvođanke (1917 – 1931): životne priče**, Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad.
5. Savić, Svenka, Marija Aleksandrović, Stanka Dimitrov, Jelena Jovanović i dr. (2001), **Romkinje: biografije starih Romkinja u Vojvodini**, Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad.
6. Stojaković, Gordana (2001), **Znamenite žene Novog Sada**, Fut. publikacije, N. Sad.
7. Svenka Savić, Marija Aleksandrović, **Stanka Dimitrov, Jelena Jovanović (2002), Romani Women**, Fut. publikacije, N. Sad.
8. Berček, Eržebet (2002), **Ester**, (prevod sa mađ. Lidije Dmitrijev), Fut. publikacije, N. Sad
9. Kestli, Elizabet (2002), **Žene sa Kosova: životne priče Albanki**, Fut. publikacije i ŽS , N. Sad.
10. Savić, Svenka, Marija Aleksandrović, Stanka Dimitrov, Jelena Jovanović (2002), **Romnja**, Fut. publikacije, N.Sad.
11. Stojaković, Gordana (2002), **NEDA: jedna biografija**, Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad.
12. Đurić Kuzmanović, Tatjana (ur.) (2002), **Rodnost i razvoj u tranziciji u Srbiji – od dirigovanog nerazvoja do tranzicije**, Budućnost i ŽSI, N. Sad.
13. Ferkova, Antonija, Jarmila Hodoličova, Anna Jaškova i Veronika Mitro ur. (2003), **Slovenky: životne pribehy Sloveniek vo Vojvodine**, Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad (Prošireno izdanje 2014).
14. Tot, Marija i Veronika Mitro (ur.) sa Irinom Gardi-Kovačević Slavicom Senderak i Karolinom Džudžar. (2003), **Рускині: жывотны приповедкі**, Fut. publikacije ŽSI, N. Sad.
15. Vasić, Vera (ur.) (2004), **Pusti „Ventil“ Radija 021**, Fut. publiakcije, N. Sad.
16. Mitro, Veronika (ur.) i dr. (2004), **Nevidljive: ljudska prava Romkinja u Vojvodini**, Fut. publiakcije, N. Sad.

17. Kestli, Elizabet (2005), Jazovi i mostovi, (prevod sa nemačkog L. Dmitrijev), ŽSI i Fut. publikacije, N. Sad.
18. Jankov, Edita (2006), **Jevrejke: Životne priče žena iz Vojvodine**, ŽSI i Jevrejska opština, N. Sad.
19. Mitro, Veronika, Vesna Krčmar. Marijana Čanak (ur.) (2006), **Pogled u nazad - Svenka Savić o igri i baletu**, Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad.
20. Savić, Svenka (2006), **Woman's Identities in Vojvodina: 1920-1930**, Fut. publikacije i ŽSI , N. Sad.
21. Savić, Svenka i Veronika Mitro (ur.) (2006a), **Vajdasági Magyar nők éleettörténetei**, Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad.
22. Savić, Svenka i Veronika Mitro (ur.) (2006b), **Škola romologije**, Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad.
23. Đurić Kuzmanović, Tatjana i sar. (2007), **Ka rodnom budžetiranju: vodič**, Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad.
24. Savić, Svenka (ur.) (2007a), **Romkinje2**, Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad.
25. Savić, Svenka (ur.) (2007b), **Hrvatice, Bunjevke, Šokice (1919-1955)**, Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad.
26. Savić, Svenka (ur.) (2008), **Jelica Rajačić Čapaković**, Fut. publikacije, Zavod za ravnopravnost polova i ŽSI, N. Sad.
27. Savić, Svenka, Veronika Mitro, Sara Savić, Marijana Čanak (2008), **Životne priče žena – 'A što će ti ja jadna pričat..'**, Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad.
28. Savić, Svenka i Milana Grbić (ur.) (2008), **Akademskim obrazovanjem do romske elite**, Univerzitet u Novom Sadu, ŽSI i Fut. publikacije, N. Sad.
29. Bracić, Milica, Milica Mima Ružičić-Novaković (ur.) i Svenka Savić (ur.) (2009), **Životne priče žena sa invaliditetom u Vojvodini**, Centar Živeti uspravno, Zavod za ravnopravnost polova, ŽSI i Fut. publikacije, N. Sad.
30. Savić, Svenka i s. Rebeka Jadranka Anić (ur.), (2009), **Rodna perspektiva u međureliгиjskom dijalogu u XXI veku**, Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad.
31. Savić, Svenka, Marijana Čanak, Veronika Mitro, Gordana Štasni (ur.) (2009), **Rod i jezik**, ŽSI i Fut. publikacije, N. Sad.
32. Simin Bošan, Magda i Nevena Simin (2009), **Zašto su čutale: majka i čerka o istom ratu**, Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad.
33. Belić, Nataša (ur.) (2011), **Stvaranje akademske zajednice: bibliografija radova Svenke Savić: 1963-2011**, Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad.
34. Spariousu Laura i Svenka Savić (ur.) (2011), **Životne priče žena u Vojvodini - Rumunke (1921-1974)**, Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad.
35. Savić, Svenka (2013), **Iskustva mentorskog programa sa učenicima: višestruko podzastupljene grupe**, Zavod za kulturu Vojvodine.
36. Savić, Svenka (ur.), Vesna Šijački i Katarina Krajanović (ur.) (2014), **Deset godina Godišnjeg priznanja u oblasti ravnopravosti polova (2003-20013): životne priče nagrađenih**, Zavod za ravnopravnost polova i ŽSI, N. Sad.

37. Savić, Svenka (2014), **ACIMSI Centar za rodne studije na UNS: deset godina posle** (izveštaj o radu u školskoj 2013-2014), ŽSI, N. Sad.
38. Savić, Svenka (ur.) (2015), **Profesorke Univerziteta u Novom Sadu**, Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad.
39. Savić, Svenka (ur.) (2016), **Kako je muški rod od devica? Visokoobrazovana romska ženska elita u Vojvodini**, Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad.
40. Ružićić Novković, Milica Mima (ur.) (2017), **Izboriti se za izbor: životna priča Gordane Rajkov**, Centar Živeti uspravno, Centar za samostlani život sa invaliditetom Srbije, Fut. publikacije, ŽSI, N. Sad.
41. Savić, Svenka (2017), **Doprinos izgradnji mira protestantskih sveštenica u Vojvodini**, ŽSI i Fut. publikacije, N. Sad.
42. Savić, Svenka (2018), **Erika Marjaš**, Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad.
43. Savić, Svenka (2019), **Žarko Milenković i Mirjana Matić**, Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad.
44. Antonić, Ivana (ur.) (2020), **Svenka Savć: između baletske i jezičke igre**, Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad.
45. Bašaragin, Margareta (2020), **Znamenite Jevrejke Subotice**, Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad
46. Bašaragin, Margareta (ur.) (2021), **Znamenite Jevrejke Subotice – životna priča Sonje Licht**. Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad
47. Bašaragin, Margareta (ur.) (2021), **Starost u vremenu i prostoru: Šta starije žene (ne)mogu u Srbiji danas**, Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad
48. Bašaragin, Margareta (2021), **Antifašistkinje Subotice: skojevke, parizanke i afežeovke**, Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad
49. Bašaragin, Margareta i Svenka Savić (ur.) (2022), **Ženske studije posle 25 godina u Subotici**, Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad
50. Bašaragin, Margareta (ur.) (2023), **Ženske studije 2023 u Subotici: maj-juli 2023**, Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad
51. Bašaragin, Margareta (ur.) (2022), **Ženske studije u Subotici**, Fut. publikacije i ŽSI, N. Sad
52. Savić, Svenka i Kristina Zarić (2023), **Rastislav Varga: Prvak Baleta Srpskog narodnog pozorišta u Novom Sadu (1955-2021)**, ŽSI i Fut. publikacije, N. Sad.

Prilog 2: Spisak prosleđene literature

- Bašaragin, Margareta (2020), *Znamenite Jevrejke Subotice*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad.
- Bašaragin, Margareta (ur.) (2021), *Znamenite Jevrejke Subotice: Sonja Licht – životna priča*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad.
- Bašaragin, Margareta (2021), *Antifašistkinje Subotice: skojevke, partizanke i afežeovke*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad.
- Bašaragin, Margareta (2021), *Antifašistkinje Subotice: skojevke, partizanke i afežeovke*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad.
- Bašaragin, Margareta (2021), „Upotreba rodno osetljivog jezika u feminističkom časopisu Ženski pokret“, u: Milinković, Jelena (ur.) i Žarka Svirčev (ur.) *Zbornik radova sa Međunarodnog naučnog skupa „Časopis Ženski pokret (1920–1938)“*, Institut za književnost i umetnost, Beograd, 99-118.
- Bašaragin, Margareta (2022). „Rod u razgovoru u razredu - prilog empirijskim istraživanjima razmena nastavnica-učenici_e“, u: Danijela Radović (ur.), *InterKult 2022, tematski zbornik sa Osme međunarodne naučne konferencije Interkulturalnost u obrazovanju InterKult 2022*, Pedagoški zavod Vojvodine, Novi Sad, 32-58.
- Bašaragin, Margareta (2023), *Prilog istoriji ženskih studija u Vojvodini: ženske studije u Subotici*, Zavod za ravnopravnost polova, Novi Sad.
- Bašaragin, Margareta i Draha Gajić (2020), „Dr Margita Hercl – antifašistkinja i lekarka“, u: Stevanović, Lada (ur.), Mladena Prelić (ur.), Miroslava Lukić Krstanović (ur.) (2020), *Naučnice u društvu. Radovi sa konferencije održane od 11. do 13. februara 2020. u Srpskoj akademiji nauka i umetnosti u Beogradu*. Etnografski institut SANU, Beograd, 361-371Belić, Uglješa (2018), *Rodna dimenzija enciklopedijskog teksta: ideologizacija i interkulturalnost*, Fondacija akademika Bogumila Hrabaka za publikovanje doktorskih disertacija, VANU, Novi Sad.
- Bošan Simin, Magda i Nevena Simin (2009), *Zašto su čutale? Majka i čerka o istom ratu*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad.
- Božinović, Neda (1996), *Žensko pitanje u Srbiji u XIX i XX veku*, Devedeset četvrta i Žene u crnom, Beograd.
- Cvetičanin, Predrag; Tatjana Nikolić i Nađa Bobić (2023), *Rod i rad u kulturnom polju u Srbiji*, Asocijacija Nezavisna kulturna scena Srbije, Beograd, Fakultet umetnosti Univerziteta u Nišu, Niš.
- Deák, Ildikó i Viktorija Aladžić (2011) ,*Subotička deklaracija: o zaštiti kulturnog nasleđa u okvirima urbanističkog razvoja*, Subotica.
- Dražić, Silvia (prir.) i Vera Kopićl (prir.), (2019), *Teorijski diskursi savremne ženske kulture*, Zavod za ravnopravnost polova, Novi Sad.
- Čanak, Marijana (2008), „Sećanja žena: elementi literarnosti i pokušaj žanrov-

skog određenja“, u: Svenka Savić, Veronika Mitro, Sara Savić, Marijana Čanak ur. (2008), *Životne priče žena „A šta ču ti ja jadna pričat...“*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad, 12-16.

huks, bel (2006), Razumeti patrijarhat“ (prevela Tamara Šmidling), u: bel huks: *Feministička teorija: od margine ka centru*, Feministicka 94, Beograd. Objavljeno na: <http://ImagineNoBorders.org> , Louisville Radical Lending Library.

Jorgić Stepanović, Kristina (2022), *Kroz trnje i cveće: pitanje emenacipacije žena u Kraljevini Jugoslaviji (1918-1941)*, Zavod za ravnopravnost polova, Novi Sad.

Kaič, Katalin (2017), *U slavu glumca i scenske igre*, Pozorišni muzej Vojvodine, Novi Sad.

Kojić Mladenov, Sanja (2020), *Skok i zaron Diskursi o rodu i umetnosti: konstrukcija profesionalnog identiteta umetnika u oblasti novih medija u Vojvodini krajem 20. i početkom 21. veka*, ProArtOrg, Beograd.

Miković, Milovan (2020), *Idemo li večeras u kazalište?*, Matica hrvatska, Subotica.

Milojević, Ivana (ur.) i Slobodanka Markov (ur.), *Uvod u rodne teorije*, Mediterranean Publishing, Beograd.

Mršević, Zorica (1999), *Rečnik osnovnih feminističkih pojmljiva*, „Žarko Albulj“, Beograd.

Mršević, Zorica i Svetlana Janković (2023), „Klimatske promene kao jedan od uzroka globalnih migracija“, Zbornik Institut društvenih nauka, Beograd, 143-169.

Pejović, Dragana (2022), *Položaj žena u prostituciji u Republici Srbiji*, Zavod za ravnopravnost polova, Novi Sad.

Rakić, Lazar (1967), „Jaša Tomić o emancipaciji žena“, *Zbornik za društvene nauke*, 46, Matica srpska, Novi Sad, 137-148.

Savić, Svenka i dr. (2009), *Rod i jezik*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad.

Savić, Svenka, Veronika Mitro, Sara Savić, Marijana Čanak ur. (2008), *Životne priče žena „A šta ču ti ja jadna pričat...“*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

Savić, Svenka i Marjana Stevanović (2019), *Vodič za upotrebu rodno osjetljivog jezika u javnoj upravi u Srbiji*, Misija OEBS-a u Srbiji, Beograd.

Savić, Svenka; Vesna Šijački i Katarina Krajnović (2014), *Deset godina Gođišnjeg priznanja u oblasti ravnopravnosti polova (2003-2013): životne priče nagrađenih*, Zavod za ravnopravnost polova i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.

Simin, Magda (2003), *Baćvanke: političke osuđenice u ratu 1941 – 1945*, Novi Sad.

Statut o prostituciji, 1893, Muzej Matice srpske, Novi Sad, preštampano 2007, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad.

Stojaković, Gordana (2012), *Rodna perspektiva u novinama Antifašističkog fronta žena (1945 - 1953)*, Zavod za ravnopravnost polova, Novi Sad.

Šuvaković, Miško (2008), „Dekonstrukcija smisla ideanog modernističkog oblika: rodna analiza“, u: Šuvaković Miško i Jerko Denegri (2008), *Ana Bešlić (1912-2008)*, Topy: Vojnoizdavački zavod Beograd, 61-71.

Ženske studije i istraživanja (2007), *Ženski pokret u Vojvodini* (izložba i plakat), Muzej Vojvodine, Novi Sad.

Prilog 3: Spisak preporučene literaturе (abecednim redosledom prezimena autorki/autora)

Aladžić, Viktorija (2013), *Tipologija stambene arhitekture XIX i početka XX veka u Subotici*, Građevinski fakultet, Subotica.

Avlijaš, Sonja (2018), *Žene i rad: ka političkoj ekonomiji tranzicije*, Akadem-ska knjiga, Novi Sad.

Babović, Marija (2010), *Rodne ekonomske nejednakosti u komparativnoj perspektivi: Evropska unija i Srbija*, Sociološko udruženje SCG, Institut za sociološ-ka istraživanja Filozofskog fakulteta u Beogradu i SeConS – Grupa za razvojnu inicijativu, Beograd.

Baćević, Jana et al. (2010), *Analiza rodne dimenzije u visokoškolskom obra-zovnom materijalu*, Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP), Beograd.

Bašaragin, Margareta (2019), *Rod, kultura i diskurs razgovora u razredu*, Fondacija akademika Bogumila Hrabaka za publikovanje doktorskih disertacija, Novi Sad.

Bašaragin, Margareta (2020a), *Znamenite Jevrejke Subotice*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad.

Bašaragin, Margareta (2020b), „Feministička lingvistka“, u: Antonić, Ivana (ur.) Svenka Savić: Između baletske i jezičke igre, Ženske studije i istraživanja, Futura publikacije, Novi Sad, 63-100.

Bašaragin, Margareta (2021a), *Antifašistkinje Subotice: skojevke, partizanke i afežeovke*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad.

Bašaragin, Margareta (ur.) (2021b), *Znamenite Jevrejke Subotice: Sonja Licht – životna priča*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad.

Bašaragin, Margareta (2021c). „Upotreba rodno osjetljivog jezika u femi-nističkom časopisu Ženski pokret“, u: Milinković, Jelena (ur.) i Žarka Svirčev (ur.) Zbornik radova sa Međunarodnog naučnog skupa „Časopis Ženski pokret (1920–1938)“, Institut za književnost i umetnost, Beograd, 99-118.

Bašaragin, Margareta (2023), *Prilog istoriji ženskih studija u Vojvodini: Žen-ske studije u Subotici*, Zavod za ravnopravnost polova, Novi Sad.

Bašaragin, Margareta; Gajić, Draga (2020), „Dr Margita Hercl – antifašis-tkinja i lekarka“, u: Stevanović, Lada (ur.), Mladena Prelić (ur.), Miroslava Lukić Krstanović (ur.) (2020), *Naučnice u društvu*. Radovi sa konferencije održane od 11. do 13. februara 2020. u Srpskoj akademiji nauka i umetnosti u Beogradu, Etnografski institut SANU, Beograd, 361-371.

Bašaragin, Margareta; Savić, Svenka (2019), „Funkcije diskursne strategije ‘govorenje uglas’ u TV duelu političara u Srbiji“, u: Gruhonjić, Dinko (ur.); Drašković, Brankica (ur.) *Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije Mediji i javne politike – uzmeđu proklamovanog i prakse*, Odsek za medijske studije, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, 91-107.

Bašaragin, Margareta; Savić, Svenka (2019). “Gender perspective on teacher-pupil classroom interaction: Feedback and evaluation”, *Slovenščina*, 2.0 (2), 172-196.

Belić, Uglješa (2018), *Rodna dimenzija enciklopedijskog teksta: ideologizacija i interkulturnalnost*, Fondacija akademika Bogumila Hrabaka za publikovanje doktorskih disertacija, VANU, Novi Sad.

Božinović, Neda (1996), *Žensko pitanje u Srbiji u XIX i XX veku*, Devedeset četvrti i Žene u crnom, Beograd.

Brolin, C. Brent (1985), *Arhitektura u kontekstu*, Građevinska knjiga, Beograd.

Brozović, Zorana (2012), *Rodna analiza: mogućnosti primene u sektoru bezbednosti*, Beogradski centar za bezbedonosnu politiku, Beograd.

Cveig, Stefan (2009), *Jučerašnji svet*, Ethos, Novi Sad.

Cvetičanin, Predrag, Tatjana Nikolić, Nađa Bobićić (2023), *Rod i rad u kulturnom polju u Srbiji*, Asocijacija Nezavisna kulturna scena Srbije, Beograd, Fakultet umetnosti Univerziteta u Nišu, Niš.

Čanak, Marijana (2008), „Sećanja žena: elementi literarnosti i pokušaj žanrovske određenja“, u: Svenka Savić, Veronika Mitro, Sara Savić, Marijana Čanak ur. (2008), *Životne priče žena „A šta će ti ja jadna pričat...“*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad, 12-16.

Ćeriman, Jelena, Jelena Stefanović, Saša Glamočak i Maja Korolija (2019), *Rodna analiza nastavnih programa i udžbenika za srpski jezik od prvog do četvrtog razreda osnovne škole*, Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije, Beograd.

Dojčinović Nešić, Biljana (1993), *Ginokritika: rod i proučavanje književnosti koju su pisale žene*, Književno društvo „Sveti Sava“, Beograd.

Dokmanović, Mirjana (2002), *New World Order: Uticaj globalizacije na ekonomsku i socijalnu prava žena*, Ženski centar za demokratiju i ljudska prava, Subotica.

Dokmanović, Mirjana. (2007), *Posedovanje vatrenog oružja i nasilje u porodici na Zapadnom Balkanu: Komparativna studija zakonodavstava i mehanizma za primenu*, SEESAC, Beograd.

Dokmanović, Mirjana (ur.) (2005), *Globalizacija.com*, Ženski centar za demokratiju i ljudska prava, Subotica, 141-150.

Dubajić, Milan (1984a), „Subotičanke u revolucionarnom radničkom pokretu 1935–1941. godina“, u: Kecić, Danilo (ur.) (1984), *Žene Vojvodine u ratu i revoluciji: 1941–1945* (radovi sa savetovanja održanog 27. i 28. marta 1984. u

- Novom Sadu), Institut za istoriju i Proleter, Novi Sad, Bečej, 450–467.
- Dubajić, Milan (1984b), „Žene Subotice u narodnooslobodilačkoj borbi”, u: Kecić, Danilo (ur.) (1984), *Žene Vojvodine u ratu i revoluciji: 1941–1945* (radovi sa savetovanja održanog 27. i 28. marta 1984. u Novom Sadu), Institut za istoriju i Proleter, Novi Sad, Bečej, 484–508.
- Dubajić, Milan; Urban, Janoš; Hajduk Vojnić, Lojzija (ur.) (1985), *Sećanja učesnika Radničkog pokreta i NOR-a Subotice: 1920–1944*, Društvena organizacija „Monografija” Subotica, Subotica.
- Duhaček, Daša (2014), *Studije roda: od Deklaracije o pravima žene i građanke do Drugog pola*, Fakultet političkih nauka, Beograd.
- Duranci, Bela i dr. (2007), *Zaštitar I – Zbornik zaštite nepokretnih kulturnih dobara*, Međuopštinski Zavod za zaštitu spomenika kulture, Subotica.
- Duranci, Bela i dr. (2012), *Zaštitar II*, Međuopštinski Zavod za zaštitu spomenika kulture, Subotica.
- Đurić Kuzmanović, Tatjana (2002), *Rodnost i razvoj u tranziciji u Srbiji – od dirigovanog nerazvoja do tranzicije*, Budućnost i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad.
- Đurić Kuzmanović, Tatjana (2005), „Uvod u feminističku ekonomiju: domaćinstvo, tržište i država”, u: Đurić Kuzmanović, Tatjana (ur) (2007), *Ka rodnom budžetiranju: vodič*, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad.
- Đurić Kuzmanović, Tatjana. (2013), „Feministička ekonomija u razvoju: mit ili alternativa”, *Genero* 17, 23–49.
- Đurić Kuzmanović, Tatjana (2018), „Feministička ekonomija u postsocijalističkoj Srbiji – metodološki i kontekstualni izazovi. U: Zaharijević, Adrijana (ur.) i Katarina Lončarević (ur.) (2018), *Neko je rekao feminizam? Feministička teorija u Srbiji danas*, Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Beograd, 239–259.
- Đurić Kuzmanović, Tatjana, Mirjana Dokmanović i Ana Pajvanić Cizelj (2020), Ekonomski položaj žena – rodne nejednakosti i jednake mogućnosti, u: Varadi, Tibor (ur.) i Marijana Pajvančić (ur.) (2020), *Rodna ravnopravnost – od jednakih prava do jednakih mogućnosti*, SANU, Beograd, 187–198.
- Elson, Diane (2004), „Feminist Economics Challenges Mainstream Macroeconomics”, *IAFFE Newsletter* 14(3), 6–9.
- Giedion, Sigfried (1969), *Prostor, vreme, arhitektura*, Građevinska knjiga, Beograd.
- Grupa autora/ki (ur. Tanja Dückers) (2020), *MISSING STORIES. Forced Labor under Nazi Occupation. An Artistic approach*, Goethe-Institut, Beograd (<https://www.youtube.com/watch?v=JfSTA38B8LE>).
- Jelić, Dušan (1987), „Kratak pregled istorije subotičkih Jevreja i njihovog doprinosa razvoju grada”, u: Kadelburg, Lavoslav (ur.), *Zbornik 5. Studije, arhivska i memoarska građa o istoriji subotičkih Jevreja*, Jevrejski istorijski muzej, Beograd, 1–184.
- Jotić, Biljana (2023), *Identiteti žene u savremenom vizuelnom stvaralaštvu*,

Zavod za proučavanje kulturnog razvijanja, Beograd.

Jorgić Stepanović, Kristina (2022), *Kroz trnje i cveće: Pitanje emancipacije žena u Kraljevini Jugoslaviji (1918-1941)*, Zavod za ravnopravnost polova, Novi Sad.

Jovanov, Zlatko (1989), „Hartmanka i trule daske”, Subotičke novine (6. jul 1989), br. 27.

Kaič, Katalin (2017), *U slavu glumca i scenske igre*, Pozorišni muzej Vojvodine, Novi Sad.

Kecman, Jovanka (1978), *Žene Jugoslavije u radničkom pokretu i ženskim organizacijama 1918–1941*, Narodna knjiga i Institut za savremenu istoriju, Beograd.

Kiš Čegar, Tatjana (2010), *Istorijat*. Narodno Pozorište Subotica, <http://www.suteatar.org/cir/o-nama>. Pриступљено 28.11.2022.

Kojić Mladenov, Sanja (2020), *SKOK I ZARON. Diskursi o rodu i umetnosti: konstrukcija profesionalnog identiteta umetnicu u oblasti novih medija u Vojvodini krajem 20. i početkom 21. veka*, ProArtOrg, Beograd.

Kojić Mladenov, Sanja (2022), *Feministička avangarda – Na putu slobode*, Muzej savremene umetnosti Vojvodine, Novi Sad.

Lambić Fenjić, Sunčica (2020), *Rizom: ženske poetike prostora, pripadanja iuzemljenja*, predgovor za katalog samostalne izložbe Maje Rakočević Cvijanov, Lee Vidaković i Jelene Grujičić, Savremena galerija Zrenjanin, Zrenjanin.

Mačković, Stevan (1999), „Odnos vlasti prema prostituciji pre i nakon II svetskog rata“, *Rukovet*, br. 5-6-7, Subotica, 79-81.

Mačković, Stevan (2004), *Industrija i industrijalci Subotice (1914-1941)*, Istoriski arhiv Subotica, Subotica.

Milojević, Ivana (2011), „Feministička epistemologija i metodologija“, u: Milojević, Ivana (ur.) i Slobodanka Markov (ur.), *Uvod u rodne teorije*, Mediterranean Publishing, Beograd, 39–50.

Milojević, Ivana (ur.) i Slobodanka Markov (ur.), *Uvod u rodne teorije*, Mediterranean Publishing, Beograd

Miković, Milovan (2020), *Idemo li večeras u kazalište?*, Matica hrvatska, Subotica.

Mitro, Veronika (2012), „Jedan primer analize teksta: odnos sadržaja o sebi i sadržaja o drugima u životnoj priči“, *Prilozi proučavanju jezika*, 43, 193-213.

Mladenov Svetlana (2002), *Priloog novoj istoriji vojvođanske skulpture*, Galerija savremene umetnosti, Pančevo.

Mladenov Svetlana (2007), *Skulptura, objekti, instalacije, ambijenti, intervencije u urbanom prostoru*, VISART-Asocijacija za vizulnu umetnost i kulturu, Novi Sad.

Mrkić, Dejan (2020), „Mitovi i istina o Hartmanki“, Grad Subotica <https://gradsubotica.co.rs/mitovi-i-istina-o-hartmanki>. Pristupljeno 10.09.2022.

Mršević, Zorica (1999), *Rečnik osnovnih feminističkih pojmoveva*, „Žarko Albulj”, Beograd.

Mršević, Zorica i Janković, Svetlana (2021a), *Inkluzivna bezbednost*, Pokrajinski zavod za ravnoptavnost polova, Novi Sad.

Mršević, Zorica i Janković, Svetlana (2021b), „Build Back Better“, in: Z.A Pavlović (ed.) & I. Stefanović (ed.) (2021), *Protection of Human Rights Right to Life*. (pp.653-666), Provincial Protector of Citizens –Ombudsman & Institute of Criminological and Sociological Research, Novi Sad,653-666.

Mršević, Zorica i Janković, Svetlana (2020), Gender aspects of security risks during the COVID 19 pandemic. 449 – 459. In: X International scientific conference “ARCHIBALD REISS DAYS” 18-19. November 2020. Ed., S. Jaćimovski et all. (pp.449-459). Belgrade: University of Criminal Investigation and Police Studies.

Mršević, Zorica. i Janković, S. (2019). Gender Aspects of Natural Catastrophes/Disasters. In: Contemporary issues and perspectives on gender research. Ed., Lj. Čičkarić & ZORICA Mršević. (pp. 82-99). Belgrade: Institute of Social Sciences.

Mršević, Zorica i Janković, Svetlana (2018), “Disaster Risk Reduction - Gender Aspects. Ed., S. Stanarević, G. Mandić, Lj.Katić. In: The proceeding of Human Security and New Technologies. (pp. 209 – 216). Beograd: Faculty of Security, Human Security Research Center.

Petrović, Kosta. (1928), *Subotica i kupalište Palić*, Gradska štamparija Subotica, Subotica.

Petrović, Lena i Tošković, Sonja (2016), *Rodna analiza Zakona o azilu: primena načela rodne ravnopravnosti*, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd.

Popović, Dragana (2004), „Nauka, rod, moć: slučaj Srbija”, *Genero*, br. 8/9, 37–43.

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti (2019), *Diskriminacija na tržištu rada*, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti Beograd.

Prčić-Vujnović, Gordana, Viktorija Aladžić i Mirko Grlica (2004), *Gradotvorci I*, Gradski muzej, Subotica.

Prčić-Vujnović, Gordana, Viktorija Aladžić i Mirko Grlica (2006), *Gradotvorci II*, Gradski muzej, Subotica.

Rackov, Ivanka (1977), *Iz pozorišnog albuma Subotice*, OSVIT, Subotica.

Rakočević Cvijanov, Maja (2022), „Prilog metodi životna priča: lično iskušto kroz umetničku biografiju“, završni rad „Ženske studije posle 25 godina“, ŽSI, Novi Sad, Subotica.

Savić, Svenka (ur.) (2001), Vojvođanke (1917–1931): životne priče, Futura publikacije, Novi Sad.

Savić, Svenka; Stevanović, Marjana (2019), *Vodič za upotrebu rodno osetljivi-*

- vog jezika u javnoj upravi u Srbiji*, Misija OEBS-a u Srbiji, Beograd.
- SeCons (2019), *Rodna ravnopravnost u saobraćaju u Srbiji*, SeCons, Beograd.
- SEESAC (2019), *Rod i malokalibarsko oružje u Srbiji*, SEESAC, Beograd.
- Simin, Magda (1984), „Žene Subotice u 1941. godini”, u: Kecić, Danilo (ur.) (1984), *Žene Vojvodine u ratu i revoluciji: 1941–1945* (radovi sa savetovanja održanog 27. i 28. marta 1984. u Novom Sadu), Institut za istoriju i Proleter, Novi Sad, Bečej, 468–483.
- Simin Bošan, Magda i Nevena Simin (2009), *Zašto su čutale? Majka i čerka o istom ratu*, Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja, Novi Sad,
- Stanković, Fuada i Markov, Slobodanka,(2011), „Rod i ekonomija“, u: Milojević, Ivana (ur.). i Slobodanka Markov (ur.) (2011), *Uvod u rodne teorije*, Centar za rodne strudije, ACIMSI, Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad, 321-335.
- Stojaković, Gordana (2012), *Rodna perspektiva u novinama Antifašističkog fronta žena (1945–1953)*, Zavod za ravnopravnost polova, Novi Sad.
- Tonković, Nela (2023), *Uzvišeni metabolizam*, Nela, Predgovor za katalog katalog istoimene izložbe, Galerija KC Dorčol, Beograd.
- Tonković Nela (2023), *Od tačke zanosa do tačke bola*, Predgovor za katalog istoimene izložbe, galerija Bel Art, Novi Sad.
- Vuksanović, Suzana (2023), (Ne)moguća krađa, Predgovor za katalog samostalne izložbe *Hormonologija. Ukradeno vreme*, galerija Art, Podgorica, Crna Gora.
- Zindović, Marija (2017), *Početna analiza stanja u oblasti urbanističkog planiranja i projektovanja iz rodne perspektive, sa setom preporuka*, Stalna konferencija gradova i opština, dokument razmatran i usvojen na 2. sednici Odbora za urbanizam, stanovanje i izgradnju Stalne konferencije gradova i opština, 19-20. april 2017.

Internet sajtovi;

<https://kvennafri.is/en/womens-strike-2023/>

<https://kvennasogusafn.is/index.php?page=womens-day-off>

The Day Iceland Stood Still, film, režiserka Pamela Hogan (2023) <https://riff23.eventive.org/films/65018b4bd81b24001f324b47>
<https://kvenrettindafelag.is/en/>

7.0. RECENZIJA

prof. emerita Svenka Savić

Novi Sad, 5. januar 2024.

RECENZIJA

dr Margareta Bašaragin, *Ženske studije u Subotici: oktobar-decembar 2023.*

Novi Sad, 2024.

Obnovljen visokoškolski obrazovni program Ženske studije u Subotici (iz perioda: 1997-2004) odvija se uspešno u alternativnoj formi u okviru nastojanja da formira kritičko mišljenje među polaznicama o različitim aspektima društvenog razvoja, povezan sa rodnom i rodnim pitanjima kako u istorijskoj tako i u savremenoj perspektivi.

Tokom poslednje dve godine (2022-2024) obnovljen program je pokazao vidne rezultate u toj višejezičnoj, višenacionalnoj i višekulturalnoj gradskoj sredini. Od samog početka program je sačinjen tako da istražuje, neguje i osmišljava upravo komponente koje zajednica ima i da ih afirmiše u jednom akademском edukativnom programu koji prelazi granice samog grada, koristeći i novi onlajn oblik deljenja znanja, dostupan sada u regionu i šire. Tako je program postao dostupan i javan mnogima, ne znamo kome sve, u širem geografskom prostoru.

To je istovremeno i prva osobina i privilegija ovog programa.

Teško je meriti doseg jednog edukativnog programa, pa i ovog, ali neki kvantitativni podaci u tome delimično mogu pomoći, na primer, da je količina znanja pretočena u ukupno 32 časa upravo ona koja odgovara modulu u univerzitetskoj sredini. Za tu količinu različitih tema urađena je odgovarajuća priprema u saradnji organizatorki, predavačica i polaznica. Za svako predavanje, uživo i onlajn, odabirana je različita literatura: spisak prosleđene literature (ukupno 34 naslova), spisak izborne literature koju su pojedine predavačice navodile ili mejlom prosledile (ukupno 89). Tu je i spisak svih izdanja ŽSI objavljena tokom 3 decenije postojanja - ukupno 52 knjige, takođe poslat. Iz ovih spiskova se vide dva osnovna podatka: 1. oni svedoče ne samo da su organizatorke programa imale dobru namjeru da obezbede što više podataka za dalji samostalni rad polaznica, nego da je literatura o rodnim i ženskim studijama danas kod nas znatno porasla u odnosu na vreme kada se program ženskih studija u državi tek afirmisao (i kod nas početkom 90-tih godina prošlog veka); 2. spisak objavljene literature u Udruženju „Ženske studije i istraživanja“ pokazuje da je sam program doprineo upravo bogaćenju pisanih tekstova predavačica i polaznica – ukupno

52 raznih naslova na srpskom i na jezicima nacionalnih zajednica u Vojvodini. Edukativni i izdavački program su u ovom alternativnom akademskom programu, međusobno povezani, dali doprinos za budućnost. To je program koji vodi računa o onome što su istraživačice u državi već obradile, što može biti povod polaznicama da se na iste nadovežu sopstvenim radom.

Podeljenje informacija o literaturi je u okviru programa drugi veliki kvalitet.

Ko je u programu primao znaće? Sve prijavljene osobe starije od 18 godina! Tako smo se zajedno našli u istoj grupi mlade i starije koje sada međusobno dele svoja (ne)znanja i iskustva.

Izloženost mišljenjima osoba različitog uzrasta u isto vreme, jeste primat u ovom alternativnom programu.

Ko je u programu predavao znanje? Osnovno je pravilo u ovom alternativnom visokoškolskom obrazovnom programu da se daje mogućnost svakome ko ima znanja da podeli sa polaznicama, a tiče se tema roda i pola (tačnije akademске titule nisu prednost za deljenje znanja u ovom programu). Tako su polaznice imale prilike da čuju, vide i osete istraživački entuzijazam predavačica koje u Subotici danas grade nova polja istraživanja u okviru različitih novih interdisciplina, od kojih je povezivanje nauke i umetnosti najvidljiviji bio u ovom poslednjem programu. Ukupno njih 14 u poslednjem programu, a za sva četiri ukupno 29 (neke su predavale i više puta). Podatak o predavačicama jedan je od pokazatelja ozbiljnosti i stručnosti ukupnog programa.

To je treći velik rezultat ovih susreta u kulturno bogatom gradu na severu Srbije.

Ko je u programu primao i upijao znanja? U poslednjem programu je ukupan broj onih koje su odbranile završni rad i dobitile sertifikate 7, ali je za sva četiri taj broj impresivan, ukupno 38. Broj onih koje su program slušale duže ili kraće daleko je veći (ukupno 64). To znači da je obrazovana nova grupa potencijalnih novih istraživačica, zaljubljenica u ženska pitanja i žensku ravnopravnost u društvu, koja može preuzeti obavezu i odgovornost za dalje širenje znanja, ali i sposobljenost za aktivistički rad. Polaznice su se međusobno povezale u mrežu poverenja i razmene, koje će, verujem pretočiti u nove oblike rada.

To je novi potencijal za grad Suboticu.

Dobra je odluka organizatorki da se program ponudi i formira oko tema relevantnih za grad Suboticu i da od poznatog, i lokalnog, šire svoje radove ka regionalnom, stvarajući mrežu aktivnosti i znanja o gradu i u gradu.

Za razliku od akademskog programa na fakultetima, u kojima se predavanja, i bogatstvo razmene između studenata i profesora odvija u prostoru samo za njih odvojen, ovaj alternativni program interdisciplinarnog karaktera prostor za susret je inspirativni prostor Savremen galerije. O radu svom u tom prostoru dokumentuju organizatorke video zapisom i u toj formi je javno dostupan na sajtu ŽSI (zajedno sa drugim iz prethodnog perioda).

To je poslednja važna specifičnsot ovog alternativnog akademskog programa.

Zbog velike količine podeljenog znanja, zbog entuzijazma koji se preliva od predavačica na polaznice i vraća im se, predlažem štampanje brošure pod nazivom *Ženske studije u Subotici: oktobar-decembar 2023.* dr Margarete Bašaragin u 2024. godini.

